
Innst. O. nr. 52.

(1984–85)

**Innstilling frå justiskomiteen om privat lovfram-
legg frå stortingsrepresentantane Helen Bøsterud,
Ragna Berget Jørgensen og Åge Hovengen om
endring av straffelova § 211.**

INNHALD

		Side			Side
1.	Innleiing	3	3.4	Fremstillinger av kunstnerisk, vitenskapelig eller opplysningsmessig verdi	22
2.	Straffereglane mot pornografi	4	3.5	Rettslige synspunkter. Håndhevelse av en straffebestemmelse mot pornografi. Straffeutmåling	24
2.1	Rettsutviklinga	4	3.6	Forholdet til Grunnlovens § 100 (trykkefriheten)	26
2.2	Supplerande lovreglar	6	3.7	Sammenfatning	27
2.3	Internasjonale avtaler	6	3.8	Lovutkast	27
2.4	Gjeldande rett. Straffelova § 211	6	3.9	Merknader til lovutkastet	27
2.4.1	Handlingstyper som er omfatta av § 211	6			
	§ 211 a	6			
	§ 211 b	7			
	§ 211 c	7			
2.4.2	Utuktighetsomgrepet i § 211	7	4.	Merknader fra Høyres medlemmer i komiteen	29
	a) Førearbeide i § 211	7			
	b) Nyare strafferettsleg teori	8			
	c) Rettspraksis	9			
2.4.3	Straffeutmålinga	11	5.	Merknader frå Kristeleg Folkeparti og Senterpartiet sine medlemmer i komiteen	30
3.	Merknader fra Arbeiderpartiets medlemmer i komiteen	12	5.1	Innleiing	30
3.1	Innledning	12	5.2	Drøftingar i Stortinget m.v.	30
3.2	Behovet for en lovrevisjon	12	5.3	Behovet for skjerping av § 211	31
3.3	Hvilke hensyn motiverer straff for utbredelse av pornografiske fremstillinger	13	5.4	Krenking av moral og sedelegheit	32
3.3.1	Generelt	13	5.5	Krenking av menneskeverd og kjønnsdiskriminering	33
3.3.2	Krenkelse av moral og sedelighetsfølelse	14	5.6	Haldningsskapande verknad	33
3.3.3	Krenkelse av menneskeverdet og kjønnsdiskriminering	16	5.7	Innstillinga frå Straffelovrådet om pornografi og straff	34
3.3.4	Andre mulige skadevirkninger	19	5.8	Lovframlegg	35
	a) Økt seksualkriminalitet	19	5.9	Spesielle merknader til lovframlegget	35
	b) Psykiske skadevirkninger	20	5.10	Særmerknad frå komiteen sin medlem Sønstebø	36
	c) Forandringer i formen for kjønnsdriftens tilfredsstillelse	20	6.	Framlegg frå mindretal	36
	d) Langsiktige, holdningsskapende virkninger	20		Framlegg frå komiteen sine medlemmer Apenes, Austad og Borge	36
	e) Pornografiens virkning på barn og unge	21		Framlegg frå komiteen sine medlemmer S. Helland og Sønstebø	36
3.3.5	Sammenfatning. Beviskravet til skadevirkninger	22		Utkast til lovvedtak	37

Innst. O. nr. 52.

(1984-85)

Innstilling frå justiskomiteen om privat lovframlegg frå stortingsrepresentantane Helen Bøsterud, Ragna Berget Jørgensen og Åge Hovengen om endring av straffelova § 211.

Til Odelstinget.

1. INNLEIING

Stortingsrepresentantane Helen Bøsterud, Ragna Berget Jørgensen og Åge Hovengen har sett fram følgjande framlegg til endring i Almindelig borgerlig Straffelov av 21. mai 1902 nr. 10 (straffelova):

§ 211 pkt. b skal lyda:

«Med fengsel inntil 2 år straffes den som utgir, fallholder, utstiller eller på annen måte søker å utbre skrifter, bilder og desslike som inneholder barne-, volds-, dyre-, og sadistisk pornografi eller som inneholder andre kjønnslige skildringer som virker grovt støtende eller grovt nedverdiggende på folk flest. Dette gjelder også for den som medvirker hertil.»

I grunngevinga frå dei som har sett fram framlegget, heiter det m.a.:

«Den aktuelle fokusering på pornografien viser at grenser har forflyttet seg, ikke i positiv frigjørende forstand, men mot stadig verre utnyttelse av mennesker og med kraftig uttrykk for menneskeforakt. Mediaeksplosjonen gjør at det ikke lenger bare er henvist til bøker og blader, men i stadig økende grad også til videofilmer. Grovt anstøtelig pornografi, framstilt bare med kommersielle mål for øyet, har fått et voldsomt oppsving de siste 5-10 år. Skremmende er det at denne pornografien i stadig stigende omfang er blitt underholdning for barn og unge.

Gjeldende lovparagraf er svært gammel, og tar ikke hensyn til den samfunnsutvikling som har skjedd siden loven ble laget. Den fanger ikke opp virkningene av mediaeksplosjonen, og tar ikke hensyn til at vi bl.a. har fått en likestillingslov for noen år siden.»

Lovframlegget blei referert i Odelstinget den 24. januar 1984 og vedtatt send justiskomiteen.

I brev av 2. februar 1984 ba justiskomiteen om ei uttale frå Justisdepartementet før komiteen tok stilling til korleis lovframlegget vidare skulle handsamast. I sitt svarbrev av 22. februar 1984 sa departementet seg samd i grunntanken bak lovframlegget, men departementet meinte at spørsmålet burde utgreiast nærare. Justisdepartementet opplyste at departementet hadde funne grunn til å gi Straffelovrådet i oppdrag å utgreie spørsmålet om endra lovgjeving mot pornografi, og departementet foreslo derfor at lovframlegget blei oversend Straffelovrådet til handsaming i samband med den utgreiing departementet hadde bede om. I eit nytt brev av 15. mars 1984 frå komiteen til Justisdepartementet ba komiteen om ei juridisk uttale om det forslag som låg til handsaming i komiteen. I svarbrev av 29. mars 1984 seier departementet at den nærare utforming av nye reglar mot pornografi reiser så mange problem at departementet ikkje har funne å kunne gjera framlegg om ein ny lovtekst utan ei nærare utgreiing. På bakgrunn av dette fann ikkje departementet at det for tida var grunnlag for å gi ei juridisk utgreiing om det private lovframlegget som er framsett.

I samband med handsaminga av lovframlegget har justiskomiteen hatt møter med følgjande organisasjonar og einskildpersonar:

- Fellesaksjonen mot pornografi og prostitusjon
- Den Norske Advokatforening
- Narvesen A/S

- Professor Johs. Andenæs
- Dr.med. Berthold Grünfeld

Den 7. juni 1984 sende komiteen v/saksordføreren ut eit brev til ei rekkje organisasjonar, der han ba om merkander til lovframlegget. Komiteen har mottatt uttaler frå følgjande:

- Kvinnefronten
- Barneombudet
- Fellesaksjonen mot pornografi og prostitusjon
- Den Norske Forleggerforening
- Norsk Videogramforening
- Den Norske Dommerforening
- Norsk Presseforbund
- Norsk Katolsk Legmannsråd
- Mannfolk Mot Porno
- Den Norske Advokatforening

Av høringsinstansane går Barneombudet, Fellesaksjonen mot pornografi og prostitusjon, Kvinnefronten, Norsk Katolsk Legmannsråd, Norsk Videogramforening og Mannfolk Mot Porno inn for ei endring av straffelova § 211, men det er noko ulike syn på korleis paragrafen bør utformast. Den Norske Dommerforening peiker på at forslaget ikkje vil føre til lettare handheving av regelen. Den Norske Advokatforening og Den Norske Forleggerforening går inn for å halde på nåverande lovparagraf. Norsk Presseforbund vil ikkje motsette seg at § 211 b blir endra slik at regelen gir betre vegleiing når det gjeld «barne-, volds-, dyre- og sadistisk pornografi», men rår til at det meir skjønsprega kriteriet «andre kjønnslege skildringer» blir tatt ut av lovteksta.

I tillegg har komiteen mottatt ei rad uttaler frå kommunar, organisasjonar og einskildpersonar som tar til orde for strengare lovreglar mot grove pornografiske og/eller valdlege skildringar.

Den 12. mars 1985 avga Straffelovrådet si innstilling til Justisdepartementet om pornografi og straff. I eit brev til komiteen av 18. mars 1985 gjer justisminister Mona Røkke kort greie for sitt syn på framlegga frå Straffelovrådet.

Komiteen har delt seg i denne saka både når det gjeld synet på handsamingsmåten i Stortinget og når det gjeld det materielle innhaldet i straffelova § 211. Høgre sine medlemmer i komiteen meiner ein bør vente på ein proposisjon frå Regjeringa på grunnlag av Straffelovrådet si utgreiing av 12. mars 1985, og gjer framlegg i samsvar med dette, sjå avsnitt 4. Arbeiderpartiet sine medlemmer gjer framlegg til vedtak av ny § 211, sjå avsnitt

3.6. Kristeleg Folkeparti sin medlem og Senterpartiet sin medlem i komiteen set fram eit eige lovframlegg, sjå avsnitt 5.8, men det går fram av særmerknadene frå Kristeleg Folkeparti sin medlem at dei andre medlemene av Kristeleg Folkeparti si stortingsgruppe vil gå inn for lovframlegget frå Arbeiderpartiet, sjå avsnitt 5.10.

Da det ikkje er fleirtal i komiteen for noko framlegg, blir det forma ut tilråding i samsvar med den største fraksjonen sitt framlegg.

2. STRAFFEREGLANE MOT PORNOGRAFI

2.1. Rettsutviklinga

Forordninga med trykkefridom av 27. september 1799 foreskreiv straff i fengsel på vatn og brød for den som ga ut «Noget trykt Skrift hvorved Sædelighet og Bluferdighet krænkes».

Kriminalloven av 1842 hadde ein tilsvarende regel som var plassert i lova sitt kapittel «Om Forbrytelse mod Religionen» (kap. 8 § 3).

Ved lovendring i 1889 fekk strafferegelen mot pornografi følgjande ordlyd:

«Hvo, som i trykt Skrift, eller ved Forestilling, Forevisning, Udstilling, Oplæsning eller Foredrag, der foregaar offentlig, krænker Sædeligheden, straffes med Bøder, Fængsel eller Strafarbeid i 5. Grad.»

Grunngjeving for lovendringa var ynskjet om ein klar heimel for straff i tilfelle av andre offentlege krenkingar av seditiositeten enn dei som skjedde i trykt skrift. Ordet «Bluferdigheten» blei sløyfa fordi dette uttrykk ikkje blei rekna for å ha nokon sjølvstendig betydning ved sida av ordet «Sædeligheten».

Det er få refererte rettssaker om dei nemnde straffereglar.

I 1889 blei kriminallovens kap. 8 § 3 brukt på eit skrift kalla «Organ for den frie Kjærlighed», som inneheldt ein artikkel med detaljerte skildringar av seksuelle utskeielsar. Rt. 1886 side 703 beskriv saka mot Hans Jæger si bok «Fra Christianiabohemen» som Justisdepartementet kort etter utgjevinga kravde beslaglagt. Hans Jæger blei sett under tiltale for Christiania byrett for brot mot kriminallovens kap. 8 § 1 (gudsbespottelse) og § 3. Byretten, som rekna det godtgjort at boka på ei rekke stader var av usedeleg natur, dømde tiltalte til straff i fengsel i 80 dagar og til å tåle konfiskasjon av dei utselde eksemplar av boka. Domfelde anka saka inn

for Høyesterett som stadfesta dommen i underretten, slik at straffa blei sett ned til 60 dager arrest.

Nemnast kan også saka frå 1886 mot målaeren og forfattaren Christian Krohg si bok «Albertine» som m.a. omhandla prostitusjonen i det daverande Christiania. Krohg blei sett under tiltale og dømd for brot på kriminalloven kap. 8 § 3. Høyesterett stadfesta delvis byretten sin dom. Saka enda med at boka blei konfiskert og forfattaren ilagt ei bot på kr. 100.

I Straffeloven av 1902 blei hovedregelen i lova mot pornografi - § 211 - gjeve slik ordlyd:

«Med Bøder eller med Fængsel indtil 1 år straffes den, som holder offentligt Foredrag eller istandbringer offentlig Forestilling eller Udstilling av utugtigt Indhold, eller som medvirker til, at saadanne Foredrag, Forestillinger eller Udstillinger finner sted.

Paa samme Maade straffes den som bevirker eller medvirker til, at utugtige Skrifter, Billeder eller deslige offentlig falholdes, udstilles eller paa anden Maade søges udbredte blandt Almenheden.

Forøver nogen i sin Næring i Løbet af 2 Aar tvende Gange saadan Forbrydelse som oven nævnt, kan Retten til at fortsætte Næringen frakjendes ham.»

Regelen blei på same tid tatt ut av kapitlet «Om forbrytelser mot hensyn til religionen» og plassera i eit kapittel om «Forbrytelser mot Sædeligheden» (kap. 19).

Når ein i lovteksten tok bort uttrykket «Krænkelser av Sædeligheden» og gjekk over til nemninga «utuktig», var det fordi denne nemninga var meir presis. Ordet «Sædeligheden» blei nytta både i ei vidare tyding som refererande til allmenn moral og i ei snevrare tyding til kjønnslege tilhøve. Det var bare dei kjønnslege tilhøve som § 211 tok sikte på å ramme (jfr. Utkast til straffelov, mai 1896 s. 191). Om ordet «utuktig» seier kommisjonsinnstillinga m.a.:

«Ligesom Samleie mellem Mand og Hustru, skjønt i seg selv et Forhold i Tugt og Ærbarhed, dog foretaget paa aaben Gade for alles Blikke er en «utuktig» Handling saaledes vil ogsaa Skildringer af Forhold, som vedkommer Avlingsprocessen med Rette ansees for utugtige, naar de gives en Udredelse, der ikke retfærdiggjøres af noget legitimt Øiemed, eller der dvæles ved Enkelthederne med et for dette Øiemed unødigt bredt behag, og det saaledes viser sig, at disse intime Anliggender stilles frem til offentligt Skue for

Skuets egen Skyld, hvad enten Drivfjæderen dertil nu igjen maatte være Videsyge eller Kjærlighed til det Slibrige.»

Lovgjevarane innsåg at grensedraginga kunne by på vanskar og i høg grad var «en skjønnssak, hvorom sjelden full enighet vil oppnås». Som eksempel på legitime føremål for slike publikasjonar nemner dei legevit-skapelege verk, rettsmedisinske handbøker og juridiske domssamlingar (Ot.prp. l.c.s. 193).

I Kjerschows kommentar til straffelova av 1902 heiter det:

«Utugtig er et foredrags innhold eller et skrift m.v. når det er egnet til å krenke det normalt følende menneskes sedelighets-erkjennelse i kjønnslig henseende. Det er ikke nødvendig at det nettopp vekker kjønns-lige fornemmelser, dets virkning kan også være motvilje og avsky.»

Den prinsipielle betraktning bak utforminga av § 211 var at ei kvar skildring av kjønnslivet utan nokon legitim grunn, var ei «utuktig» handling og såleis eit «Angrep paa den Sædelige Samfunnsorden eller enkelte av Grunnstene» (utkast l.c.s. 192).

I 1927 blei straffa for forsettleg brot på § 211 skjerpa til 2 års fengsel. Uaktsomt brot og unnlating av å hindre brot, blei også gjort straffbar med bøter eller fengsel i inntil 6 månader. Elles blei eit nytt punkt c. føya til første leden der det straffbare i å overlate utuktige skrifter til personar under 18 år blei særskilt fremheva. Straffelovskomiteen var av den oppfatning at auken i sedelegheitskriminaliteten delvis kunne forklarast utfrå spreinga av utuktige skrifter og bilder (Innst. I frå Straffelovskomiteen 1922 s. 8). Dei strengare sanksjonar var derfor ein del av kampen mot sedelegheitslovbrot.

I 1953 blei § 211 tredje leden om automatisk tap av rett til næring, oppheva. Regelen blei erstatta med den alminnelege regelen om rettighetstap i straffelova § 29.

I 1973 blei påtalereglane for brot på pornografiparagrafen endra ved å føye til «påtale finner bare sted når allmenne hensyn krever det», jfr. § 211 fjerde leden. Grunngevinga var at ei rettssak vil kunne føre til «reklame» for det pornografiske materialet og dermed til ytterlegare spreiking av dette. Det var derfor påkravd med eit særleg påtalevilkår som harmonera med dei allmenne interesser som § 211 var sett til å verne.

§ 211 har ikkje seinare blitt endra.

2.2. Supplerande lovreglar

Einskilde reglar i straffelova kan supplere eller delvis erstatte § 211.

Etter straffelova § 212 er straffa bøter eller fengsel inntil 1 år

«den som ved utuktig adferd i handling eller ord krenker ærbarhet eller medvirker hertil, så fremt krenkelsen er skjedd offentlig, i overvær av eller overfor noen som deri ikke har samtykket, eller i overvær av eller overfor barn under 16 år.»

Regelen vil kunne brukast i tilfelle som ikkje blir ramma av § 211, t.eks. på uoppfordra framvising eller tilsending av utuktige skrifter eller bilder (Innst. fra Straffelovrådet 24. juni 1967, s. 6).

Vidare kan nemnast straffelova § 376 under kapittel 38: «Forseelser mot sedeleghet», som rettar seg mot mindre grove krenkingar av sedelegheten enn dei som blir ramma av § 211. Handlinga treng ikkje være utuktig for å bli ramma av § 376. Regelen kan brukast på forestillingar, på utstillingar av maleri, raderinger og foto og på annonser som krenkar folk sin anstendighetsfølelse, jf. Århelle, Pornografiens vilkår i Norge, en undersøkelse av domstolspraksis (Oslo 1981), s. 12.

I 1982 vedtok Stortinget ein ny § 382 i straffelova retta mot grove valdsskildringar i film, videogram eller på fjernsyn. § 382 lyder:

«Med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder eller med begge deler, straffes den som i ervervsvirksomhet utgir eller frembyr til salg eller leie film eller videogram der det i underholdningsøyemed er gjort utilbørlig bruk av grove valdsskildringer.

Det samme gjelder den som gjør slik bruk av grove valdsskildringer i fjernsynssending i formidling av slik sending her i Riket. Straffansvaret omfatter likevel ikke den som bare har deltatt i den tekniske virksomhet i tilknytning til sendingen eller formidlingen.

Medvirkning straffes på samme måte. Uaktsomhet straffes likt med forsett.

Paragrafen gjelder ikke for film eller videogram som Statens Filmkontroll har godkjent til offentlig framvisning.

Påtale finner bare sted når allmenne hensyn krever det.»

Regelen er ikkje spesielt retta mot valdspornografi. Men den vil etter sin ordlyd ramme ein del av den valds- og sadistiske pornografi som i dag er å finne på videomarknaden.

§ 382 omfattar bare videogram, film og fjernsyn og ikkje grove valdsskildringar i skrift, einskildbilder og tegneseriar.

2.3. Internasjonale avtaler

Den 4. mai 1910 blei det i Paris inngått ein internasjonal avtale retta mot offentliggjeving av utuktige skrifter. Avtala blei ratifisert av Norge ved kgl. res. av 20. oktober 1911.

Den 12. september 1923 blei det i Genève avslutta ei folkeforbundsavtale om forbod mot spreing og handel med utuktige publikasjonar. Norge godtok avtala ved kgl. res. av 25. april 1929. I samsvar med FN-protokoll av 12. november 1947 er folkeforbundets funksjonar i samsvar med den ovannemnde avtala av 1923, overtatt av FN.

Det er å nemne at dei fleste nye statar i Asia og Afrika har godtatt dei nemnde internasjonale avtaler om bekjemping av pornografi.

Den lovgiving som er rekna for påkravd til å oppfylle avtalene, inneheld straffelova § 211 første leden.

2.4. Gjeldande rett. Straffelova § 211

Fastlegging av det straffbare område etter § 211 reiser to prinsipielt forskjellige hovudspørsmål. Det første hovudspørsmålet er å fastlegge dei typer handlingar som blir ramma av § 211. Det andre hovudspørsmålet vedkjem klarlegging av uttrykket «utuktig» i § 211.

Den fastlegging av gjeldande rett med omsyn til desse spørsmål, må skje på grunnlag av ei analyse av nyare rettspraksis. Det er imidlertid klart at også påtalemakta sin praksis er av verdi for fastlegging av det straffbare området og derfor må vera med i omtala av den gjeldande rettsstoda.

§ 211 har vore grundig handsama av Århelle l.c.s., i innstilling fra Straffelovrådet om forandringar i straffereglane om pornografi m.v. av 24. juni 1957 og - for utuktighetsbegrepet sitt vedkomande - av Justisdepartementet si lovavdeling i Strafferettsleg vurdering av utuktighetsbegrepet i straffelova § 211 (udatert, men visstnok avgjevne i 1983). Det er derfor ikkje naudsynt å gå inn på alle tolkingsproblema som § 211 reiser. Her bare fylgjande merknader om gjeldande rett.

2.4.1. Handlingstyper som er omfatta av § 211

Dei handlingar som er omfatta av § 211 første leden, er omtala i lovregelen punkt a, b og c.

§ 211 a:

Etter dette punkt er det straffbart å arrangere offentlege forestillingar, foredrag eller utstilling av utuktig innhald. Denne ord-

lyd rammar nær sagt alle former for arrangement: kinoforestillingar, teaterforestillingar, striptease, liveshow og filmar t.eks. i sexklubbbar, utstillingar her medrekna vindusutstillingar, både i forretningar og kioskar, skilt, plakatar og posters, jfr. Århelle l.c.s. 12. Etter rettspraksis reknast sexklubbbar som viser film, som ein offentleg stad dersom einkvar kan teikne medlemskap mot å betale kontingent, jfr. Rt. 1977, s. 749.

Det er den eller dei personar som er ansvarlege for forestillinga, foredraget, utstillinga m.v. som blir straffa. Det er soleis innehavaren av ein sexklubb som ein straffar for framvising av pornofilmar i klubben, ikkje den personen som ved eit tilfelle kjører filmen. Aktørane i striptease eller liveshow har til nå ikkje blitt tiltalt, sjølv om det er høve til det etter paragrafen sin ordlyd, jfr. Århelle l.c.s. 13.

§ 211 b:

Dette punktet rammar spreieing, herunder utgjeving, utstilling og frambying av utuktige framstillingar i blad, bøker, billedmagasiner, colourslides m.v. Regelen er så brei i si formulering at den omfattar dei fleste former for mangfoldiggjering, herunder spreieing av filmar, video, maleri, emblem m.v., jfr. Århelle l.c.s. 13 og Kjerschow l.c.s. 533.

Regelen sitt uttrykk «å utbre» synes å innehalda eit krav om at dei omhandla skrifter, bilder m.v. er komne ein større krins i hende. Å overlate skrifter, bilder m.v. som har ein fortroleg og privat karakter t.eks. å gi til familiemedlemmer, blir ikkje ramma av § 211 b.

Om det ligg føre spreieing må bero på ei samla vurdering. Det må leggjast vekt på storleiken av mottakarkrinsen og på om denne har ein særleg tilknytnad til overdragaren eller om det er tale om eit alminneleg kundetilhøve. Ervervsmessig forevising eller utleige av filmar til personalfestar, losjesamankomster, sportsforeningar etc., kan reknast som spreieing sjølv om samankomsten har ein privat karakter. Også talet på overdragningar må vere av betydning; det vil letare ligge føre spreieing dersom t.eks. filmar er gitt til eit visst antal einskildpersonar, enn om dei same filmane samla er stilt til rådvelde for ei privat gruppe på det same antal personar.

Rettspraksis visar at dei fleste saker etter § 211 vedkjem tiltale etter punkt b. Det har i første rekke vore pornoforhandlarar som er blitt tiltalte for å spreie utuktige skrifter, bilder og liknande frå forretningar, ved postordresal eller gjennom annonsering, jfr. t.eks. Rt. 1954:1130 og Rt. 1977:266. Også re-

daktørar, forfattarar og forleggjarar har vore tiltalte etter punkt b, jfr. Rt. 1958:479 og Rt. 1967:1502. I Rt. 1959:431 blei import og sal av ei utuktig bok («Sexus») rekna omfatta av § 211 b.

Såleis er punkt b den sentrale leden i § 211.

§ 211 c:

Punkt c er ein utvida verneregel for barn og unge. Medan straff etter punkt b krev ei handling som består i å spreie utuktige skrifter, bilder m.v., straffar punkt c berre det å overlata utuktige skrifter m.v. til ein einskild person under 18 år. Straffelovkomiteen fann det viktig å slå fast at overlating av slike skrifter, bilder m.v. til mindreårige måtte reknast som særleg klanderverdig, jfr. Innst. I, 1922 s. 8.

§ 211 c ser ut for å ha vore bruka bare i ein enkelt dom, avsagt av Oslo byrett 1970. Tiltalte blei her frifunne fordi det ikkje blei rekna som bevist at han hadde gitt den mindreårige dei pornografiske blada. Han hevda at den mindreårige hadde funne blada i eit skåp med glassdører.

Det skal nemnast at også den som medverkar til ei handling som reknast som brot på straffebodet i § 211, som forleggjarar, trykkeripersonell, aktørar i pornofilm og redaktørar som godtek annonser for pornografiske blad og filmar, kan straffast etter same strafferamme som hovudgjerningsmannen. Påtalemakta har vore tilbakehaldande med å reise tiltale for medverknad til brot på § 211, jfr. Århelle l.c.s. 15.

2.4.2. Utuktighetsomgrepet i § 211

Det andre hovudspørsmålet som knyter seg til § 211 er å fastlegge innhaldet av omgrepet «utuktig», som står sentralt i gjerningsbeskrivinga.

Ved å bruke dette uttrykket i § 211 har lovgjevarane bevisst gjeve regelen karakter av ein rettsleg standard. Det vil seie at det er unnlatt ei presis avgrensing av det straffbare området og overlate til domstolane å fastlegge regelen sitt nærare innhald idet ein tar omsyn til den alminnelege oppfatning i samfunnet. Den juridiske vurderinga av kva som er utuktig ligg med andre ord ikkje fast, men vil fylgje den til ei kvar tid rådande haldninga til pornografi, jf. Rt. 1958:479 og Rt. 1977:266.

a) Førearbeidet til § 211

Føremålet med § 211 var etter forarbeidet å ramme kjønnslege skildringar som var eigna til å krenke «sedelighetsfølelsen». Andre føremål enn omsynet til sedeligheten

er ikkje nemnd i det lovarbeidet som ligg føre.

Ved utforming av straffelova i 1902 var meininga at «enhver skildring av kjønnslivet» som ikkje «rettferdiggjøres av noe legitimt øyemed», var utuktig. Legitim grunn var etter førearbeida legevitenskaplege verk og juridiske domssamlingar. Kunstnariske omsyn nemnast ikkje i førearbeida.

Seinare har den alminnelege oppfatning i samfunnet om kva som er utuktig, endra seg ein del. Det herskar i dag ein langt større fridom og toleranse overfor omtale av seksuelle tilhøve enn ved århundreskiftet. Dei opprinnelege uttaler i førearbeida og eldre dommar som har straffa for pornografi, har derfor ikkje større vegleiande verdi for beskriving av gjeldande rett.

Derimot vil sjølve lovformålet, omsynet til den alminnelege sedelegghetskjenning, stadig vere utslagsgjevande ved den juridiske vurderinga av om skrifter, bilder etc. er utuktige etter § 211.

b) *Nyare strafferettsleg teori*

I den juridiske teorien har Århelle l.c. gjort greie for den seinare rettsutvikling. Ved gjennomgang av rettspraksis for perioden 1953-1978 påvisast at det sjølv innafor denne relativt korte tidsperiode, er skjedd ei stadig liberalisering i samfunnet med omsyn til vurderinga av seksuelle framstillingar. På grunnlag av dommar frå tida 1976-1978 gir Århelle l.c. utuktighetsbegrepet fylgjande - kasuistiske - innhald:

«Utuktsbegrepet omfatter:

1.

Fremstilling av samleier, gruppesamleier både heterofile og homofile, fotografert i nærbilder og med fokusering av kjønnsorganene. Andre typer intime bilder av kjønnsorganer og fremheving av disse. F.eks. nærbilder av både kvinners og menns kjønnsorganer er utuktig hvis fotografert i nærbilde. Dette medfører at bilder av suging og slikking, masturbasjon og sædavgang faller innenfor utuktsbegrepet, der en forutsetning for slike bilders pornografiske effekt nettopp ligger i næropptaket.

2.

Sex og vold. Seksuell omgang med barn og dyr. Omgang med lik er ikke nevnt i denne perioden, men hører utvilsomt med i en slik beskrivelse av hardporno. Det er viktig å slå fast at pornografien ikke behøver å omfatte slike elementer for å rammes av § 211. Dette er spesielt uttalt i flere saker.»

Jfr. Århelle l.c.s. 35.

Århelles framstilling av utuktighetsbegrepet gjelder bare billettelege framstillingar. Slik Århelle framstiller det er det ikkje lenger «noen aktuell problemstilling at kjønnslege beskrivelser i skjønnlitterære verker skulle føre til tiltale», jfr. Århelle l.c.s. 26.

Justisdepartementet si strafferettslege vurdering av utuktighetsbegrepet (i det fylgjande omtala som departementet si utgreiing) slår likeeins fast at seksuell omgang med lik og dyr er straffbart etter gjeldande rett. Seksuelle relasjonar av denne art vil for langt dei fleste framstå som ei klart usedeleg og dermed utuktig framferd. Det same gjeld framstillingar av seksuell omgang mellom barn, mellom vaksne og barn og seksuelt utfordrande framvising av barn sine kjønnsorgan. Det blir dermed forutsett at den gjeldande framstilling sitt seksuelle tilsnitt er framtreidande nok til at det naturleg kan bli tale om pornografi, jfr. departementutgreiinga l.c.s. 30 ff.

Materialet som viser seksuelle aktivitetar med innslag av grovare vald eller brutalitet, f.eks. valdtekt, partering og fortæring av lekamsdelar utvilsamt er utuktige etter gjeldande rett, jfr. departementutgreiinga l.c.s. 32. Men også framstillingar der det valdelege elementet er mindre framtreidande men der aktørane er kledde eller for øvrig utstyrt med reidskaper som leder tanken inn på vald, kan rammast av utuktighetsstandarden. Det gjeld sadistiske og masochistiske framstillingar som typisk finst i grenselandet mellom valdeleg utukt og utukt som blir ramma av lova fordi den har markerte perverse tendensar.

Framstillinga av seksuelle aktivitetar som departementet reknar som «naturlege», jfr. departementsutgreiing l.c.s. 34, så som bruk av raffinert undertøy, lær- og gummiklær, oralsex og masturbasjon, vil som utgangspunkt ikkje bli ramma som utuktige. Ordinære samleiescener eller nakenfotografier der kjønnsorganene er synlege, reknast heller ikkje som straffbare i våre dagar. Det same gjeld dei såkalla pinup-bileta som normalt ikkje viser samleieaktivitetar, jfr. departementutgreiing l.c.s. 37.

Utanfor naturleg seksuell aktivitet fell framstillingar av gruppesamleier og bruk av forskjellige typer av instrument som stimulans. Men det lar seg etter departementet «ikke gjøre å gi noen entydig konklusjon om hvor straffbarhetsgrensen går, etter som en helhetsvurdering av materialet vil være avgjørende for den konkrete bedømmelse», jfr. departementutgreiing l.c.s. 35.

Når det gjeld materialet med kunstnerisk kvalitet finn departementet at dette står i

ein meir verna posisjon i høve til § 211 enn framstillingar som «totalt savner kunstnerisk verdi», jfr. departementutgreiing l.c.s. 47. Det blir peika på at påtalemakta heller ikkje har reist tiltale i slike saker sidan saka mot Jens Bjørneboe si bok «Uten en tråd» i 1967.

I motsetnad til Århelle finn departementet det imidlertid ikkje utelukka at litterære verk og skriftleg opplysningsmateriale vil kunne bli ramma av § 211 etter ei konkret vurdering av materialet sitt innhald og formål, jfr. departementutgreiing l.c.s. 48.

Endeleg streker departementet under at utuktighetsbegrepet sitt kjerneområde etter gjeldande rett, bare omfattar omsynet til se-delegheten. Ved tolkinga av § 211 er det etter gjeldande rett neppe grunnlag for

«å legge vekt på om materialet kan virke kjønnsdiskriminerende for det kjønn som materialet skildrer (typisk kvinneskildringar) ... Dette er et formål som ligger i et noe annet plan enn lovens opprinnelige formål, som var å ramme de usedelige, kjønnslege skildringer. Det må derfor som utgangspunkt antas at det må kreves en lovendring som uttrykkelig klargjør i lovtekst eller forarbeider om kjønnsdiskriminerende materiale skal rammes.»

Jfr. departementutgreiing l.c.s. 21-23.

Det kan etter gjeldande rett heller ikkje vere relevant å legge vekt på hypoteser om at grovare kjønnslege skildringar kan forebygge seksuelle brotsverk eller at slikt materiale kan tilfredsstille kjønnsleg begjær. Hypoteser om pornografien sin skadelege verknad vil stå i same stilling, jfr. departementutgreiing l.c.s. 25.

Departementet vil derimot ikkje utelukke at domstolane ved tolking av § 211 legg ei viss vekt på om personar framstillast på ein grov nedverdiggande måte, t.eks. i stillingar som viser total underkastning for andre sine kjønnslege begjær. Men departementet finn at dette omsynet sjeldan vil få sjølvstendig betydning for utfallet av saka fordi ei framstilling vanskeleg kan vere grovt nedverdiggande utan at det er tale om valdsscener eller perversitetar som i seg sjølv fører til at materialet er utuktig.

c) Rettspraksis

Det finst svært få nyare høgsterettsdommar som tar stilling til utuktighetsbegrepet i § 211. Dei dommar som ligg føre er i det vesentlege grunngeve med konkrete heilheitsvurderingar av det framlagde materialet straffbarhetsgrensa går. Som vanleg når ret-

ten tolkar ein rettsleg standard, er den forsiktig med å gi uttrykk for meir enn det som er naudsynt for å ta stilling til det konkrete rettsspørsmålet som er reist.

Lagmannsrettsdommar gir få haldepunkt for ei avgrensing av § 211. Som kjend blir ikkje ein kjennelse i lagmannsretten grunngeve, jfr. straffeprosesslova § 263 andre ledd, og kjennskap til retten si nærare vurdering er sjølv sagt naudsynt dersom ein skal utleide noko generelt om utuktighetsbegrepet.

Den påtalepraksis som Riksadvokaten har utvikla er dessutan lite eigna til å framtinge dommar om kor straffbarhetsgrensa går.

Riksadvokaten si vurdering av om «allmenne hensyn» krev påtale går i grove trekk ut på at det bare kan reisas tiltale når det pornografiske materialet sin utuktige karakter synast ubestrideleg; herunder særleg dersom det inneheld barneporno, dyreporno, grove valdsskildringar eller liknande grov og spekulativ pornografi. Det har på denne måten oppstått ein eigen «terskel» for påtalemakta si praktisering av § 211 som antakeleg ligg noko over den «terskel» som markerar grensa for utuktige framstillingar etter § 211, jfr. departementutgreiing l.c.s. 28. Det betyr at rettsvesenet si stilling til pornografi i praksis er blitt tosidig. Det er ei - uklar - grense for kva som er straffbart (utuktig) slik domstolane tolkar § 211. Og det er ein annan grense for det som politi og påtalamakta faktisk slår ned på.

Sjølv om det ikkje kan gjevast ei eksakt avgrensing av rekkevidda av begrepet «utuktig» etter nyare rettspraksis, er det naudsynt å angi rettslege kriterier som er vesentlege for avgjerda.

Utgangspunktet for vurderinga vil som det går fram vere materialet sin grovleik eller anstøtelegheit utfrå ein alminneleg sedelegheitsvurdering. Herved ser domstolane bort frå dei synsmåtar som er herskande i særleg puritanske krinsar eller i såkalla liberale krinsar, jfr. Rt. 1978:1111.

Avgjerande for vurderinga er i første rekke materialet sitt innhald. Materialet som framstiller pervers seksuell framferd, herunder omgang med dyr, lik og barn, reknast som klart meir anstøteleg enn materialet som framstiller samleie eller andre normale seksuelle handlinger. Men også framstillingar av sedvanlige seksuelle aktivitetar og av kjønnsorgan kan rammast av § 211. I rettspraksis blir det lagt vekt på om kjønnsorgan er framheva på ein særleg utfordrande måte, kor utpensla og nærgåande dei seksuelle handlingene er framstilt (oralsex, nær-

bilder av erigerte kjønnsorganer, sædavgang m.v.) og på om materialet tilstrebar ein særleg effekt gjennom forskjellig overdriving i framstillinga (potens, kjønnsorgana sin storleik, lydeffekter m.v.).

Vidare har materialet si form betyding ved tolkinga av § 211. Det er utvilsomt at det mellom bilder og film på den eine sida og skrifter på den andre sida, er ein prinsipiell forskjell med omsyn til kva domstolane reknar som utuktig. Det stadium i rettsutviklinga der samleieskildringar i bøker åleine på grunn av emnet og ei realistisk handsaming av dette kunne gi høve til påtale, er for lengst passert. Annleis er det som nemnt med bilder og - ikkje minst - med film. Når denne forskjellen i vurderinga har utvikla seg, er vel grunnen til det den oppfatninga at visuelt materiale har ein meir umiddelbar og ein sterkare effekt på tilskodaren.

Dei nemnte momenta går inn i ei heilheitsvurdering av materialet sin grovleik eller anstøtelegheit. Situasjonar som isolert sett ikkje vil vere utuktige, kan oppfattast slik i den heilhetlege samanhengen. Omvendt kan ein isolert anstøteleg skildring falle utanfor det straffbare område dersom den inntar ein beskjeden plass i ei samla framstilling.

Utover materialet sitt innhald og form kan retten i tvilstilfelle tillegge den tendens som ligg bak spreinga vekt. Domstolane har fleire gonger peika på det negative at spreing av det pågjeldande materialet ikkje har hatt noko anna føremål enn å spekulere i pornografi for å oppnå økonomisk vinning.

Til illustrasjon av det framanforståande kan nemnast Rt. 1978:1111:

«I saken var det blant annet reist tiltale mot lederen av klubben «Club Private» for å ha solgt eller forsøkt å selge filmer med utuktig innhold i klubben.»

I vurderingen av filmene sitt innhald uttalte byretten:

«Filmene viser seksuell omgang mellom kvinner og menn i forskjellige stillinger og kjønnsorganene er i de aller fleste tilfeller spesielt fremhevet. Det er filmer som åpenbart vil virke uanstendige og anstøtelige på mange, men retten er likevel kommet til at den ikke vil karakterisere filmene som utuktige i straffelovens forstand. Den legger da vekt på at filmene ikke inneholder noen former for vold eller sadisme og at de heller ikke inneholder scener med barn eller dyr.

De viser seksuelle aktiviteter som dels er helt vanlige og dels vil karakteriseres som normale av folk med en liberal innstilling.»

Påtalemakta påanka frifinninga til Høyesterett. Først voterende i Høyesterett uttalte:

«Allerede den beskrivelse av filmene som er gitt i byrettens dom, viser at de er utuktige i forhold til bestemmelsen i straffelovens § 211, 1. ledd.»

Vidare blei det uttalt at

«Byretten har pekt på at filmene ikke inneholder noen former for vold eller sadisme, og at de heller ikke inneholder scener med barn eller dyr. Jeg er enig med byretten i at det ville ha vært et sterkt argument for domfellelse om slike scener hadde forekommet. Filmene må imidlertid kunne anses utuktige selv om de ikke har slike innslag. Jeg finner det heller ikke avgjørende om filmene, som anført av byretten, bare skulle vise «seksuelle aktiviteter som dels er helt vanlige og delvis karakteriseres som normale av folk med en liberal innstilling». Også en seksuell adferd som i og for seg kan sies å være «normal», kan være gitt en slik filmatisk fremstilling at fremstillingen må anses utuktig.

De momenter som Høyesterett mente var avgjørende for å anse filmene for utuktige var, «tildels meget sterk fremhevelse av kjønnsorganene . . . ved siden av samleier vises slikking av kjønnsorganer, såvel mannlige som kvinnelige, likeledes i nærbilder . . . Det vises nærbilder hvor det dveles ved sædavgang på kvinnens mage eller bakdel eller i nærheten av hennes munn. Det fremstilles situasjoner hvor en kvinne har samleie med en mann samtidig med at hun med munnen tilfredsstiller en annen. Det vises samleie og annen seksuell adferd i overvær av andre personer, dels i restaurantmiljø hvor bl.a. kvinnelig betjening står til tjeneste for flere menn etter tur».

Høyesterett fant deretter at flere av filmene var å anse som utuktige i henhold til straffeloven § 211, 1. ledd a og b.

Den seneste dom om straffelovens § 211 som er kjent for arbeidsutvalget - Stavanger byrettsdom av 17. august 1984 - følger nøyte Høyesteretts lovanvendelse fra Rt. 1978:1111.»

At eit skrift har litterære kvalitetar eller bilder eller ein film kunstnerisk verdi, vil kunne avsvække dei brukte seksualframstillingar sin grovleik. Det framgår av to mykje omtala saker mot litterære arbeider frå slutten av 1950-åra.

Den første av desse, Rt. 1958:479 vedkom Mykles roman «Den røde rubin». Ved Oslo byrett var det skjedd domfelling, men Høyesterett frifant med 12 stemmer mot 3.

«Først voterende uttalte her at det må legges til grunn at det foreligger et litterært verk, i så henseende må det tillegges de innhentede uttalelser fra sakkyndige vesentlig betydning. Det er i de siste årtier vist liberalitet i retning av større åpenhet, når det gjelder kjønnslivet og erotiske skildringer. Vel inneholder boken partier, som er egnet til å vekke - og også hos mange har vakt - forargelse. Dette har dog ikke vært avgjørende, i det det for å domfelle må kreves en krenkelse av kvalifisert grad. Boken går betenkelig langt, men avgjørende må det være at domstolene på dette området bør vise den ytterste tilbakeholdenhet, og, hvor det foreligger tvil, heller frifinne enn dømme.»

Den andre saka, Rt. 1959:431 vedkom Henry Millers «Sexus» som Høyesterett med 4 stemmer mot 1 fant utuktig etter straffelova § 211 b.

«Først voterende la i første rekke vekt på de overordentlige krasse, utfordrende og detaljerte skildringer i boken av kjønnslige promiscuitet og annen seksuell adferd. Høyesterettsjustitiarius Terje Wold - som for øvrig sluttet seg til først voterende - føyer til dennes votum et utførlig særvotum, inneholdende prinsipielle betraktninger over straffelovens stilling til litteraturen.

Det er sagt i dette særvotum m.a.:

«Det sier seg imidlertid selv at skal samfunnet utvikle seg og gå frem, må vi kjenne sannheten om det samfunn vi lever i og om menneskene. Vi må tåle å høre sannheten - også sannheten på det seksuelle område - hvor frastøtende og motbydelig den enn kan være. Det er vel også en menneskelig erkjennelse at vi meget lett føler oss krenket når vi hører om seksuell atferd som er oss fremmed. Derfor må det vises den største varsomhet når det er spørsmål om å stemple et trykt skrift som utuktig - spesielt når det gjelder et skrift som har litterær verdi. Ut tilbørighets- eller utuktsbegrepet må ikke gis en slik utforming eller et slikt innhold at man dermed gjør inngrep i den dikteriske frihet til å skildre menneskenes forhold også på det seksuelle område. Det er et uttrykk for denne målestokk når det kreves at det må foreligge en kvalifisert grad av krenkelse, at det må være utvilsomt at skriftet er utuktig.

Jeg har villet nevne dette for å få frem den rimelige målestokk som må anvendes ved avgjørelsen av om utuktig skrift foreligger. Det er med denne målestokk jeg likevel finner at «Sexus» rammes av loven.

Ytrings- og trykkefrihet uten noen som helst begrensning er ikke og kan ikke gjennomføres i noe land. Det er over alt nødvendig å ha bestemmelser om den utilbørlige bruk av disse menneskerettigheter . . .

Rettsikkerhetsgarantien på dette område ligger først og fremst i at det er domstolene som i siste instans foretar den avveining som er nødvendig. Det er domstolenes oppgave gjennom den vurdering som foretas i hver sak å trygge ytrings- og trykkefriheten, men samtidig påse at disse grunnleggende rettigheter ikke brukes på en utilbørlig måte.

I sin praksis bør imidlertid påtalemyndighet og domstoler også ha seg klart for øye den menneskelige sannhet at straff og beslag neppe i seg selv er noe tjenlig middel til å bekjempe utuktige skrifers utbredelse. Særlig gjelder dette dersom fordømmelsen av skriftet ikke er fast forankret i en sikker oppfatning i samfunnet.»

Kor langt ein eventuell litterær eller kunstnerisk verdi i dag legitimerar eit verk som elles ville blitt rekna for utuktig, kan det ikkje seiast noe sikkert om. Men med den fridom som etter kvart er blitt anerkjent for litteratur og kunst, er området for straffbar kunstnerisk pornografi blitt vesentleg innskrenka i høve til tidlegare tider, kanskje enda i høve til dei refererte dommar.

2.4.3. Straffeutmålinga

Den alminnelige strafferamma etter straffelova § 211 er fengsel inntil 2 år for forsettleg brot (1. leden) og bøter eller fengsel inntil 6 månader for uaktsomt brot mot § 211 (2. leden).

Rettspraksis viser at sanksjonane er milde sett i høve til maksimumsstraffen.

Ubetainga fridomsstraff er bare blitt nytta i unntakstilfelle, jf. t.eks. Rt. 1979:1418. Det går fram av premissa til denne domen at ubetainga fengsel blei brukt fordi «verken dommen eller påtalemyndighetens anke for å få skjerpet bøtestrafen synes å ha hatt noen virkning på omfanget av domfeltes virksomhet».

Vanlegvis medfører domfelling etter § 211 bøtestraff i tillegg til betinga frihetsstraffer. Betinga frihetsstraffer på 30 dagar, 45 dagar eller 60 dagar synest å vere vanleg, jf. t.eks. Rt. 1977: 266, Rt. 1977: 754 og Stavanger byrett sin dom av 17. august 1984. Bøtene sin storleik varierer noko. Dei blir avpassa etter arten av det straffbare forhold, den dømte sitt formuestilhøve og til kva han etter sine livstilhøve antas å kunne betale, jf. straffelova § 27.

Av straffeskjerpande moment i rettspraksis kan nemnast tiltalte sin tidlegareandel. Dersom tiltalte tidlegare har vore dømd for brot mot § 211, har dette virka straffeskjerpande. Også tiltalte sitt motiv for spreinga av det pornografiske materialet blir nemnd i rettspraksis som eit straffeskjerpande moment. Det blir typisk vist til at salet av pornografi har vore dreve kommersielt, i eit stort omfang og til stor personleg vinning for tiltalte, jf. t.eks. Rt. 1977: 266.

I formildande retning har rettspraksis lagt vekt på tiltalte sitt personlege forhold, t.eks. psykiske problem og dårleg økonomi. Eit spesielt omsyn som rettspraksis i nokre tilfelle har framheva som formildande omstendene i pornografisaker, er politiet sin manglande kapasitet til effektivt å hamle opp med pornografiproblemet, jf. Århelle 1.c.s. 52 med visningar til rettspraksis. Domstolane har i desse sakene funne det urettvist at bare nokre få av lovbrutarane blir tatt, andre ikkje, og latt dei uheldige slippe med mindre straff. Det bør nemnast at dette moment bare har vore tillagt vekt i underrettsdomar og lagmannsrettsdomar.

Dersom det er gått lang tid frå sak blir reist til pådømming har funne stad, har dette nokre gonger blitt sett på som eit ytterlegare formildande moment ved straffeutmålinga, jf. t.eks. Rt. 1977: 754.

Domstolane har høve til å foreta inndragning av pornografisk materiale som har vore brukt eller har vore bestemt til å brukast ved brot mot straffelova § 211. Inndragning av beslaglagt pornografisk materiale blir ofte foretatt i rettspraksis dersom retten har avsagt ein fellande dom. Inndragningen skjer med heimel i straffelova § 35 andre leden. Eit stort antall blader og filmar er blitt inndratt i nokre saker, jf. Århelle 1.c.s. 53.

3. MERKNADER FRA ARBEIDERPARTIETS MEDLEMMER I KOMITEEN

3.1 Innledning

Medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, lederen, Hovengen, Solberg Iversen og Berget Jørgensen, støtter det private lovforslaget til endring av straffeloven § 211 med enkelte justeringer som en har funnet grunn til å gjøre under behandlingen i komiteen. Det endelige lovforslaget med kommentarer er tatt inn i avsnitt 3.6 og 3.7. Forslaget er omforent mellom Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti.

3.2 Behovet for en lovrevisjon

Utviklingen har vist at synet på hvilke fremstillinger som anses for utuktige, har forskjøvet seg betydelig gjennom de siste 100 år. Den alminnelige innstilling til seksuelle skildringer er i dag langt mer liberal enn tidligere. Denne utvikling har avspeilet seg i rettspraksis fra dette århundre som helt entydig går i retning av å innsnevre utuktighetsbegrepet. Fra midten av 1950-årene og opp til i dag, synes denne utvikling å ha forsterket seg. I denne periode har domstolene tilsynelatende koplet tabuord, nakenbilder, bilder av homofil omgang og bilder av normalt samleie som ikke fokuserer kjønnsorgnene fra utuktighetsbegrepet.

Det er imidlertid ikke mulig å forutsi om utviklingen vil forsette i samme spor. Historien viser at den alminnelige holdning på dette området kan skifte. Perioder med stor seksuell frihet kan avløses av en reaksjon hvor hensynet til romantikk og sømmelighet trer fram. Om dette kan ingen på.

Når det gjelder skjønnlitterære fremstillinger er det i dag den alminnelige oppfatning at grensen for det tillatte må trekkes rommelig. Seksuelle skildringer i litterære verk bør som den alt overveiende hovedregel ikke kunne medføre straffeansvar. Hensynet til den kunstneriske frihet til å velge uttrykksform og til å skildre menneskenes forhold også på det seksuelle område, må her veie tungt. Også trykkefriheten er et så vesentlig gode for et demokratisk samfunn at straffanvendelse for utgivelse av trykte skrifter bør begrenses til det minst mulige.

De krav som fra forskjellige sider har vært reist om endring av straffebestemmelsen mot pornografi, har først og fremst vært rettet mot billedlige, seksuelle skildringer i tegneserier, magasiner, filmer m.v.

Anledningen til Straffelovrådets innstilling fra 1957 Om forandringer i straffebestemmelser om pornografi m.v., var «sterkt anstøtelige» fotoserier og tegneserier og blader m.v. med «skildringer av brutalitet, sadisme eller seksuelle forhold», jf. innstillingen 1.c.s. 6.

I de senere år har reaksjonene i økende grad rettet seg også mot pornografiske videofilmer.

Disse medlemmer er enig i at billedlige skildringer av grovt anstøtelig pornografi fremstilt med kommersielt mål for øyet, har fått et voldsomt oppsving i de siste 10-20 år. Det er vokst fram en betydelig pornoindustri i flere vestlige land som i stort omfang eksporterer videofilmer og blader, herunder også til Norge.

Innholdet især av videofilmene, synes å

være blitt stadig krassere. Grusomme, voldelige innslag blandet sammen med sex, sadisme, seksuell omgang med dyr, barnesex, tortur og andre perverse seksuelle aktiviteter, er blitt en del av pornografimarkedet. Skremmende er det at slike pornografiske fremstillinger i antagelig stigende grad, er blitt underholdning for barn og unge.

Disse medlemmer er oppmerksom på at det ikke foreligger sikre opplysninger om hvor utbredt denne type pornografi er i Norge. Men det materialet av denne art som komiteen har fått forelagt og som angivelig har vært omsatt i Norge, er mer enn tilstrekkelig til å overveie en skjerpelse av straffelovens § 211 som ett av flere virkemidler for å bekjempe denne uakseptable og spekulative form for pornografi.

Det er imidlertid ikke bare de faktiske forhold som har endret seg. Også vurderingene av hvorfor det bør være straffbart å utbre pornografiske fremstillinger, har forandret seg siden straffelovens § 211 ble til.

Formålet med § 211 var opprinnelig å ramme materiale som var egnet til å krenke sedelighetsfølelsen. Andre formål nevnes ikke i motivene til bestemmelsen. I nyere tid er andre hensyn blitt trukket fram.

Hovedbegrunnelsen bak innstillingen fra Straffelovrådet fra 1957 om å utvide det straffbares område, var ønsket om å beskytte barn og ungdom, jf. innstillingen l.c.s. 27.

Det er videre blitt hevdet at pornografien kan tilsmusse viktige livsverdier og skape uheldige holdninger. Menneskesynet i pornografien kan være sterkt nedverdiggende og uttrykke forakt for menneskeverdet. Utnyttelse og fremstilling av kvinner ene og alene som kjønnsobjekter og andre former for diskriminering, har også vært fremhevet som begrunnelse for å skjerpe straffebestemmelsen mot pornografi. Som det fremgår ovenfor, er det neppe mulig å tillegge slike viktige hensyn betydning ved anvendelsen av den någjeldende § 211.

Straffelovens § 211 er svært gammel. Den er ikke skrevet med den media- og markedsutvikling for øye som har funnet sted på området. Og den fanger ikke opp de nye vurderinger av utviklingen som gjør seg gjeldende i vårt samfunn. Etter disse medlemmers oppfatning er det derfor behov for å presisere og modernisere § 211.

Disse medlemmer vil videre peke på at en straffebestemmelses realitet ligger i dens håndhevelse. Ovenfor er det påvist at rettsvesenets stilling til pornografi i dag er tosidig. Det gjelder én grense for hva som i § 211's forstand er straffbart, slik domstolene har tolket bestemmelsen. Og det gjelder en

annen grense for det påtalemyndigheten rent faktisk slår ned på. Denne tilstand er uholdbar. Hensynet til rettssikkerheten tilsier at lovens innhold og dens håndhevelse korresponderer slik at de rettslige konsekvenser av en handling kan forutsies. Dette er til og med en nødvendig forutsetning for at en straffebestemmelse kan tjene de adferdsdirigerende formål den har for øye.

3.3 Hvilke hensyn motiverer straff for utbredelse av pornografiske fremstillinger

3.3.1 Generelt

Hovedspørsmålet om hvilke hensyn som i dag motiverer straff for utbredelse av pornografiske fremstillinger, krever naturligvis et svar.

At det antas å foreligge vektige grunner for dette, fremgår tilsynelatende av at lovgivningen i omtrent alle land inneholder straffebestemmelser om dette. Likeledes er det inngått internasjonale avtaler om bekjempelse av pornografi. Det har åpenbart for alle lovgivere stått som noe selvfølgelig at slike lovbestemmelser måtte til. Men kanskje uten at man har tenkt igjennom begrunnelsen for dette. De norske lovmotiver til § 211 er som fremgått, svært kortfattede.

Når en skal ta stilling til hovedspørsmålet kan det bare i begrenset omfang hentes veiledning fra den strafferettslige sakkunnskap, herunder fra kriminologisk, sosiologisk, psykiatrisk m.v. forskning.

Spørsmålet om hvilke samfunnsmessige interesser som taler for en kriminalisering av utbredelse av pornografi og hvor grensene bør trekkes, er et vurderingsspørsmål som i siste instans må finne sin løsning på det politiske plan. Den strafferettslige sakkunnskap kan bringe til veie et visst grunnlag for en kritisk vurdering av enkelte av de synspunkter som er relevante når politikerne skal ta stilling. Men det ligger utenfor sakkunnskapens forutsetninger å foreta den endelige avveining mellom de ideelle og praktiske hensyn som er avgjørende for om samfunnet skal motvirke utbredelse av pornografiske fremstillinger.

Dette er ikke særegent for lovgivningen om seksuelle forhold. Hvilke mål og holdninger samfunnet skal fremme og hvilke handlinger det ønsker å bekjempe ved lovgivning, er et samfunnspolitisk spørsmål som må besvares av politikerne. Fra fagekspertenens side kan det til dette kun ytes en begrenset bistand av hovedsakelig negativ-kritisk karakter.

Det er først ved valget av virkemidler overfor en uønsket adferd, herunder ved utfor-

mingen av de nærmere straffbarhetsvilkår, straffeutmåling etc., at den strafferettslige sakkunnskap kan tre til. Spørsmålet om en gitt straffebestemmelse er et velegnet virkemiddel til å fremme visse sosiale mål, er ikke noe politisk, men et empirisk spørsmål.

Av grunnleggende betydning er her teoriene om straffens spesielle og allmennpreventive virkninger - og for pornografilovgivningen - om straff er et egnet middel til å imøtekomme visse følelsesmessige reaksjoner i samfunnet.

Dessverre må disse medlemmer konstatere at den empiriske viten som er nødvendig for å besvare disse spørsmål, ennå er ytterst mangelfull. Disse medlemmers gjennomgang av en omfangsrik norsk og utenlandsk litteratur om straff og pornografi og komiteens høringsrunder med sakkyndige, har vist at det i dag foreligger få sikre forskningsresultater på området.

Disse medlemmer er derfor i alt vesentlig henvist til å holde seg til allmennmenneskelige erfaringer og til å tolke sakkunnskapens generelle hypoteser i lys av sunn fornuft.

Denne mangel på presis empirisk viten forklarer at den kriminalpolitiske debatt om pornografi viser en tendens til ideologiske tolkninger som veksler med tiden.

3.3.2 Krenkelse av moral og sedelighetsfølelse

Av forarbeidene til straffeloven av 1902 fremgår at § 211's formål var å beskytte samfunnets seksualmoral (moralen i snevrere betydning) og normale menneskers «sedelighetsfølelse», som man antok ble krenket ved at «intime anliggender stilles frem til offentlig skue for skuets egen skyld», jfr. kommissjonsinnstillingen 1.c.s. 1983.

Etter disse medlemmers oppfatning er det ikke grunn til å betvile at brede kretser i befolkningen også i dag anser den blottleggelse av seksuelle forhold som skjer i pornografiske fremstillinger som forkastelig og støtende. Det foreligger så vidt disse medlemmer vet, ingen undersøkelser som kan vise hvor fremherskende denne oppfatning er i befolkningen, svaret på dette vil bl.a. bero på den enkelte pornografiske fremstillings grovhet. Den moralske vurdering eller anstøtelighetsterskel i samfunnet til pornografi, har som påvist forandret seg betydelig siden 1902. Men det har også grovhetsgraden av de pornografiske fremstillinger som spres på markedet.

I denne moralsk/etiske begrunnelse for straffeansvar for pornografi inngår - analytisk sett - to komponenter. For det første et ønske om at straffen skal bidra til å opprett-

holde en bestemt seksualmoral. For det andre det synspunkt at straffen skal motvirke at folks sedelighets- eller bluferdighetsfølelse krenkes av pornografiske fremstillinger.

Hva det førstnevnte synspunkt angår, så er disse medlemmer oppmerksom på at den strafferettslige sakkunnskap i dag anser det for et hovedprinsipp for straffelovgivning at kriminalisering ikke bør skje bare under henvisning til at man vil støtte en gitt moralsk oppfatning. Isteden sies det at straffelovgivning må begrunnes utilitaristisk, d.v.s. ut fra ett eller flere nytteformål, særlig ved å motvirke handlinger som medfører skadelige virkninger for andre, samfunnet som helhet eller enkeltpersoner.

Disse medlemmer har merket seg de sakkyndiges nesten enstemmige fordømmelse av Lord Devlins bok «The Enforcement of Moral», som nettopp går inn for samfunnets rett til ved hjelp av straffeloven å opprettholde moralske prinsipper som hylles av befolkningens flertall.

Etter disse medlemmers oppfatning er saken ikke helt så enkel. Især ikke når det gjelder spørsmålet om straff for pornografi. Det utilitaristiske prinsipp, forstås som at straff kun bør anvendes overfor handlinger som kan påføre andre skade, gir ingen objektiv, presis formel for hvilke handlinger som bør kriminaliseres. Prinsippets dypeste svakhet ligger - så vidt disse medlemmer kan vurdere - i å bestemme hva det vil si å påføre andre skader. Det kan ikke være tale om å pålegge straff for alle handlinger som rammer andre på en ubehagelig måte, f.eks. som når en kreditor påfører sin debitor skade ved å inndrive sitt krav. Skade må bety «uberettiget skade». Men herved opphever det utilitaristiske prinsipp seg selv som grunnleggende prinsipp, i det spørsmålet om kriminalisering forskytes til å avgjøre når en skade er «uberettiget». Et spørsmål som så må løses ut fra samfunnspolitiske, normative synspunkter. Og da er døren atter åpnet for moralsk/etiske vurderinger. Ennvidere, og det er den som har størst betydning for det foreliggende problem, kan skade ikke begrenses til fysiske krenkelser av liv, frihet og eiendom. Man kan også skade andres følelser. At følelser hører til de goder som i et visst omfang vernes gjennom straffebestemmelser, er for lengst anerkjent i norsk straffelovgivning. Det er tilstrekkelig å vise til straffelovens kap. 23 om ærekrenkelser. Også herved mister det utilitaristiske prinsipp sin klare anvendelighet som substitutt for en moralsk/etisk straffebegrunnelse. For den følelse som krenkes (skades) av pornografiske fremstillinger, den reaksjon av avsky og indignasjon som vekkes hos de som fordøm-

mer, utspringer jo som oftest av en moraloppfatning. Det er etter disse medlemmers mening absurd å hevde at straff for pornografi på den ene side ikke bør støtte en gitt moraloppfatning, men at straff på den annen side vel kan begrunnes med at den motvirker krenkelse av visse følelser, når disse følelser langt på vei utspringer av den givne moraloppfatning.

Disse medlemmers standpunkt er at den moralsk betingede reaksjon som vekkes hos mange mennesker når de konfronteres med pornografiske fremstillinger, er en grunn til å kriminalisere pornografi. Og det hva enten man betegner denne følelsesmessige reaksjon som moralsk indignasjon eller som krenkelse av sedelighets- eller bluferdighetsfølelsen. Man kan gjerne betegne disse følelser som «irrasjonelle tabuforestillinger». Men denne floskel er jo ikke noe motargument. Det er en historisk kjensgjerning at disse følelser er til stede i store deler av befolkningen. De er dypt forankret i vår religion og sosialetikk. Og de bør - selv om ikke alle deler disse - ha krav på beskyttelse der det ikke foreligger tungtveiende mothesyn. Straff mot pornografi kan for så vidt - tross betydelige forskjeller for øvrig - stilles med visse andre handlinger, som er straffbare utelukkende fordi de strider mot den alminnelige anerkjente moral her i landet. Disse medlemmer viser her til forbrytelser som incest og bigami, til andre tider og under himmelstrøk er disse forhold lovlige og anerkjent av samfunnsordenen. Men annerledes er det her i Norge.

Et annet spørsmål er hvor langt man bør gå i kriminalisering med støtte i moralsk/etiske synspunkter. At disse synspunkter gir støtte for å kriminalisere en stor del av de pornografiske skildringer komiteen har fått forelagt, kan etter disse medlemmers oppfatning ikke være tvilsom. Ved synet av massevoldtekter, hengte, spiddede eller oppsprettede kvinner, som nytes av sadistiske bødler, seksuelt misbruk av barn og andre grusomme og perverse og seksuelle fremstillinger, er den umiddelbare og sterkeste reaksjon nettopp avsky og fordømmelse.

Ved mindre anstøtelig pornografi må de etisk/moralske synspunkter avveies overfor hensynet til befolkningens adgang til fritt å velge den underholdning som den enkelte ønsker. Erfaringen viser at dette ønsket også omfatter forskjellig pornografisk underholdning. Hvor grensen nærmere skal dras er i siste instans et politisk spørsmål. Etter disse medlemmers oppfatning bør de moralsk/etiske synspunkter ikke trekkes så langt at de blir til en moralsk pekefinger.

Den private frihet som man i et demokratisk samfunn innrømmer den enkelte til fritt å velge og pleie ulike interesser, må tillegges vekt. Den er kjernen i toleransens prinsipp. Utviklingen innen den vestlige kulturkrets har gått i retning av stadig større frigjørelse fra den moralske intoleranse. Det har vist seg ved opphevelse av mange eldre forbud og straffebestemmelser. Denne linje bør fastholdes der den ikke fører til åpenbart misbruk.

Det synspunkt at man straffer ut fra ønsket om å beskytte visse sedelighets- og bluferdighetsfølelser, har en viktig konsekvens for den nærmere utforming av straffebestemmelsen. De handlinger som heretter må rammes av straff for pornografi, er utbredelse og offentliggjørelse av pornografiske fremstillinger.

Det bemerkes i denne forbindelse at den handling som krenker sedelighets- og bluferdighetsfølelsen, ikke i seg selv behøver å være umoralsk. Det er offentliggjørelsen, som er det avgjørende. Samleie mellom ektefeller anses ikke for umoralsk, men stillet offentlig til skue vil det krenke manges følelser, jfr. Kommisjonsinnstillingen l.c.s. 193. Dette henger etter disse medlemmers oppfatning sammen med et annet forhold som er vesentlig i denne sammenheng. Sedelighets- og bluferdighetsfølelser krenkes bare av det man er vitne til, og normalt bare av det som man påtvinges å være vitne til. Krenkelsen forutsetter en konkret, anskuelig opplevelse, f.eks. synet av pornografiske blader i en kiosk som påtvinges den som ferdes på offentlig vei eller pornografiske bilder som plutselig fremføres på kino under forhold hvor de ikke forventes.

Dette får den strafferettslige konsekvens at utbredelsen av pornografiske skrifter står i en annen stilling enn utbredelsen av pornografiske bilder, film m.v. Pornografiske bøker kan man stort sett holde seg fri for å lese. Man har oftest anledning til å danne seg et inntrykk av en boks karakter allerede før anskaffelsen. Og skulle man være kommet i gang med lesningen under gale forutsetninger, vil det normalt være anledning til å legge den til side, når dens karakter begynner å tre fram. Dette er ikke på samme måte tilfelle med pornografiske bilder som oftest har en mer overraskende og umiddelbar virkning. Det er også grunn til å anta at bilder, film m.v. har en sterkere følelseskrenkende virkning enn den trykte tekst.

Ut fra det her drøftede synspunkt kunne man overveie om straffebestemmelsen bør endres til bare å pålegge straff for pornografisk billedmateriale, og eventuelt bare så-

fremt billedmaterialet er markedsført på en måte som er egnet til å påtvinge andre en sedelighets- eller bluferdighetskrenkelse. F.eks. ved utstilling i butikker og kiosker eller ved offensiv annonsering. Disse medlemmer har imidlertid funnet at en slik liberalisering av straffebestemmelsen vil kunne få uheldige følger. En fullstendig opphevelse av straff for utbredelse av pornografiske skrifter vil innebære en fare for at pornografiindustrien produserer stadig mer ekstreme seksuelle skildringer i skrifter. Under alle omstendigheter vil disse medlemmer ta avstand fra en straffebestemmelse som unntar «skjult» distribuering av pornografisk materiale fra det straffbare område. En adgang til å selge og kjøpe pornografisk materiale bare det skjer «under disk» og i «baklokalet» vil fortsatt stimulere interessen for pornografi. Disse medlemmer vil også peke på de prinsipielle rettslige betenkeligheter som vil være forbundet med en slik ordning.

3.3.3 Krenkelse av menneskeverdet og kjønnsdiskriminering

Drøftelsen ovenfor har angått beskyttelse av etiske oppfatninger og av den følelse, som i straffelovens forarbeider og dens strafferettslige litteratur er betegnet som sedelighets- eller bluferdighetsfølelsen. Etter disse medlemmers mening er disse betegnelser ikke helt dekkende for alle de følelser, som kan krenkes av pornografiske fremstillinger. Det er nærliggende å anta at brede kretser av befolkningen - også bortsett fra den etiske vurdering de måtte anlegge, og uten at de i og for seg føler sin sedelighetsfølelse krenket - anser grove pornografiske fremstillinger som en offentlig tilsmussing av de vektige livsverdier, som rommes i menneskers kjærlighetsliv. Den som vil legge vekt på en slik betraktning kan vise til at det er anerkjent at det kan gis straffebestemmelser som alene tar sikte på å sikre fundamentale livssynsverdier i samfunnet, herunder beskyttelse av rent estetiske verdier.

Det er likeledes ut fra verdiargumenter eller verdiholdninger at pornografien og dens kommersielle utvekster kritiseres av mange av de organisasjoner som har tatt opp «kampen» mot pornografien. Komiteen har motatt et betydelig antall høringsuttalelser og henvendelser fra et bredt spekter av især kvinneorganisasjoner og enkeltpersoner som beskriver pornografiindustrien med ord som «kvinnediskriminerende», «kvinneforaktende», «spekulasjon i vold og menneskefordredelse» m.v.

Fellesaksjonen mot pornografi og prostitusjon utaler bl.a.:

«Det er kvinner som i første rekke blir rammet av pornografien. Pornografien presenterer et kvinnesyn som representerer en daglig trakassering for kvinner, mest utbredt i form av såkalte «midtsidepiker». Kvinner må daglig konfronteres med pornografiens kvinneforakt, den er ikke mulig å unngå noe sted, ikke engang i dagligvareforretninger.

Kvinner blir framstilt som en vare som skal være tilgjengelig for alle menns behov til enhver tid. Maktkonstellasjonen er klar. Menn har all makt. Kvinner underkaster seg menns ønsker og behov. Svært ofte er dette understreket ved bruk av fysisk vold.

Pornografien er en grenseløs spekulasjon i menneskeforakt. Den legitimerer og oppfordrer til seksuelle overgrep mot kvinner og barn. Dette markedsføres som seksualopplysning og underholdning.

Da pornografien ble diskutert i 60-årene, var det gjennomgående argumentet for frigivelse av pornografien fra såkalte eksperter at seksualitet læres, og at pornografien ville virke frigjørende.

Fellesaksjonen mener også bestemt at seksualitet læres, og utviklingen har tydelig vist at en liberal holdning til pornografi ikke har hatt noen frigjørende effekt. Tvert imot er det pornografien som viderefører løgner og forsterker fordommer på seksualitetens område. Det kan illustreres ved noen av de begrep som i pornografien stadig knyttes til seksualitet: tabu, syndig, hemmelig, grisete o.l.»

I Kvinnefrontens høringsuttalelse til komiteen uttales:

«Arbeiderpartiets medlemmer i Justiskomiteen har lagt fram forslag til nytt punkt b i straffelovens § 211.

Vi er glade for at også Stortingets representanter sier at vi ikke kan sitte rolig å se på at pornoindustrien fortsetter sin frammarsj.

Vi tror ikke at en ny lovbestemmelse er noe punktum for kampen mot pornoindustrien, men vi mener det er på høy tid at kvinnes meninger nå blir tatt alvorlig også av den politiske ledelsen i landet. Tusenvis av kvinner har bidratt til at holdningen til porno har forandret seg de siste åra. Det er ikke motstand mot nakenhet eller seksualitet som har gjort oss rasende. Flere og flere har heldigvis reagert mot pornoens entydige forakt for kvinner og seksualitet. Det er et nedverdiggende syn på halvparten av det

norske folk som spres gjennom utallige dagligvarepornoblader. Kvinner presenteres som om vi er til for å stå til rådighet for menn. Hver eneste uke slås det fast: menn har rett til å få kvinner servert utbrettet og klare til bruk.

Nye lovbestemmelser må kunne brukes for å ramme denne daglige forakten pornospekulantene bygger industrien sin på.

Vi ser også med stigende uro på hvordan dagligvarepornoen på ulike vis forsøker å lokke unge jenter til å stille opp som modeller for pornoindustrien. Gjennom stadig konkurranser der det framstilles som «dristig» og «frigjort» å la seg brette ut til salg, og gjennom reportasjer om pornomodellenes «luksuriøse» tilværelse - oppfordres det direkte og utilslørt til prostitusjon og et liv i fornedring.»

Landsstyret i Arbeiderpartiets kvinnebevegelse har vedtatt en uttalelse hvori det bl.a. sies at bevegelsen går mot pornografi som uttrykker vold, kjønnsdiskriminering og forakt for menneskelige verdier. Det fremheves at kvinner og barn blir sterkt misbrukt og utnyttet i pornografien. Den spekulerer også i fordommer.

Felles for de nevnte uttalelser er at det ikke er den seksuelle frigjøring i samfunnet fra nedarvede seksuelle fordommer og puritanisme som kritiseres. Tvert imot. Det er pornografiens spekulasjon i kjønnsdiskriminering og menneskeforakt som man vil til livs.

Det har vært hevdet at man ikke kan kritisere pornografien på et kvinnesdiskrimineringsgrunnlag fordi også menn fremstilles på en nokså banal og følelseskald måte i pornografien. Disse medlemmer har i denne forbindelse registrert Århelles analyse av 50 pornografiske blader utført med henblikk på å få klarlagt om bladene var «mer kvinnesdiskriminerende enn mannsdiskriminerende».

Århele 1.c.s. 66 konkludere med:

«Etter min mening viser innholdet i bladene at pornografien åpenbart henvender seg til menn, den spiller opp til menns fantasier og menns ønskedrømmer. Kvinner blir i pornografien brukt i samsvar med menns behov - til underholdning, til underkastelse eller til dominans.

Da er pornografi kvinneundertrykkende.»

Århelles konklusjon er i overensstemmelse med de vurderinger som har vært hevdet i mange utenlandske avhandlinger og rapporter om pornografi. Ofte sitert er Susan Brownmillers uttalelse i «Against Our Will:

Men, Women and Rape», New York 1975 s. 394:

«Pornography, like rape, is a male invention, designed to dehumanize women, to reduce the female to an object of sexual access, not to free sensuality from moralistic or parental inhibition ... Pornography is the undiluted essence of anti-female propaganda.»

I overensstemmelse med de anførte høringsuttalelser og rapporter, kunne man tenke seg en straffebestemmelse som rammer kjønnsdiskriminerende fremstillinger, men tillater fremstillinger av erotisk seksualitet.

Disse medlemmer er enig i de synspunkter som ligger til grunn for slike kriterier. Men lovfesting av dette vil etter disse medlemmers mening stille domstolene og andre rettsanvendere overfor en svært vanskelig avgrensning av det straffbares område. Det vil i praksis være nærmest umulig å trekke en rimelig klar grense mellom det kjønnsdiskriminerende og det erotiske. Noe som igjen ville føre til vilkårlighet i rettsanvendelsen. Av hensyn til rettssikkerheten er det etter disse medlemmers oppfatning et viktig prinsipp for straffelovgivningen at lovbestemmelsene så klart som mulig angir straffbarhetsbetingelsene.

Disse medlemmer vil for øvrig peke på den betydelige usikkerhet som vil være forbundet med å støtte en kriminalisering på så vage begreper som kvinne- eller kjønnsdiskriminering. I høringsuttalelsene og i andre henvendelser som disse medlemmer har mottatt, synes begrepene å romme forestillinger som spenner fra marxistiske anskuelser til forestillinger som ligger nær puritansk selvrettferdighet.

Dermed er det ikke utelukket at den følelsesmessige reaksjon er den samme hos de som anvender begrepene i så forskjellig betydning. Disse medlemmer er imidlertid i tvil om hvorvidt ordene kjønns- eller kvinnesdiskriminering er treffende uttrykk for de verdiholdninger hvis krenkelse som det her er tale om.

Den språklige motsetning (det komplementære begrep) til diskriminering er likestilling (likebehandling). Men likestilling mellom kjønnene i seksuelle fremstillinger er neppe tilstrekkelig til å unngå reaksjoner av nevnte art og neppe heller oppnåelig.

Det er således ingen grunn til å tro at hvis bare menn blir fremstilt på samme støtende måte som kvinner i pornografien, så ville problemene være løst. Likestilling av denne art vil neppe tilfredsstille de verdiholdninger

som det her er tale om. Det viser bl.a. til reaksjoner på masochistiske fremstillinger og på hård homofil pornografi.

Dessuten er det naturgitte forskjeller i handlingsmønsteret på det seksuelle området som gjør at det er vanskelig for disse medlemmer å forestille seg at seksuelle beskrivelser skulle fremstille kjønnene fullstendig likt.

Det som etter disse medlemmers oppfatning er det sentrale i denne forbindelse og det som antakelig gjør at spesielt mange kvinner reagerer sterkt ut fra verdiholdninger, er antakelig den nedverdiggende og ydmykende måte som pornografien undertiden framstiller mennesker på og da særlig kvinner.

Det er karakteristisk for mange pornografiske fremstillinger at mennesker fremstilles uten noen annen verdi enn det å være nydelsesobjekt for det annet kjønn. De fremtrer bare som et middel til fysisk tilfredsstillelse, frigjort for følelsesmessige bindinger til partneren og andre menneskelige egenskaper.

Et annet typisk trekk ved den nedverdiggende og ydmykende pornografi er at mennesker - og da som regel kvinner - fremstilles uten selvbestemmelsesrett. De fremstår som vesener som uten egen vilje eller uten mulighet for å sette sin vilje igjennom, står til mannens seksuelle disposisjon. De brukes og utnyttes av det annet kjønn uten hensyn til egne ønsker, og motstand undertrykkes ved mer eller mindre voldelig adferd.

Det er ikke vanskelig å forstå at mange følger seg ille berørt over å oppleve det kjønn en tilhører fremstilt på denne måten. Fremstillingene gjør vondt fordi man uunngåelig identifiserer seg med sitt eget kjønn. Når kvinner ser film eller bilder hvor mannlige aktører nedverdiger og ydmyker kvinner, skal de være ufølsomme for sin egen identitet for ikke å bli sterkt berørt av den slags angrep på sitt kjønn. Når det gjelder den outerte pornografi hvor kvinner voldtas, tortureres og undertiden myrdes, så avslører den at visse menn åpenbart finner slike fremstillinger stimulerende. Men denne oppfatning finner nå en gang ikke gjenklang hos kvinner utenfor masochistiske kretser. For kvinner er dette ikke sex. Det er vold av en art som kvinner meget gjerne vil ha seg frabedt å møte.

En fellesnevner for de verdier som det her er snakk om å krenke, kan uttrykkes som respekten for den menneskelige personlighet. Fra flere sider har det vært understreket at pornografi av denne type støter an mot hensynet til enkeltmenneskets personlige integritet og grunnleggende verdier i det menneskelige samliv.

I innstilling fra Straffelovrådet 1.c.s. 22 siteres representanten Wikborg med følgende uttalelse:

«Mange av disse seriene - og det er alvorlig - bryter ned respekten for menneskeverdet. De nedvurderer ofte kvinnen. Undertiden nedvurderer de også andre raser.»

Fellesaksjonen mot pornografi og prostitusjon oppstiller i sin høringsuttalelse til komiteen følgende definisjon av pornografi:

«Med pornografi menes kjønnslige skildringer som gir inntrykk av en nedsettende vurdering av det ene kjønn eller på en krenkende eller nedverdiggende måte fremstiller kvinne eller mann, ...

Den anførte definisjon er inspirert av lov av 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring, jfr. § 1 annet ledd.»

Etter disse medlemmers oppfatning må de her omhandlede verdisynspunkter tillegges vesentlig betydning ved fastsettelsen av området for den straffbare pornografi.

Det er uforenlig med nåtidens verdioppfatninger å opprettholde en straffebestemmelse, dersom den gjeldende § 211 alene tar sikte på å beskytte sedelighetsmoraliske vurderinger. Området for straffbar pornografi må i dag bestemmes i en videre betydning til også å omfatte fremstillinger som nedverdiger og krenker menneskeverdet.

Disse medlemmer er oppmerksom på at det er umulig å definere krenkelser av disse livsverdier med presise regler. Utvidelsen av det straffbares område må derfor i noen grad bety en tilsidesettelse av hensynet til en klar presisering av den strafferettslige normeringsgrense. Betenkelighetene ved dette vil likevel svekkes noe etter hvert som domstolene gradvis fastlegger kriterienes nærmere innhold og ved at domstolene for øvrig begrenser kriterienes anvendelse til forholdsvis klare krenkelser av de nevnte livsverdier. Produsenter og forhandlere av pornografi vil da også vite at de befinner seg på et område hvor de må være forberedt på en strafferettslig reaksjon.

Disse medlemmer skal i denne forbindelse peke på at beslektede kriterier er anvendt i straffelovens § 135a og lov om markedsføring § 1 annet ledd.

Med hensyn til spørsmålet om hvor langt de her nevnte verdisynspunkter kan bære en kriminalisering av pornografiske fremstillinger, vil disse medlemmer i det vesentlige henvise til de ovenfor anførte synspunkter vedrørende sedelighetsfølelsen, herunder

især det viktige hensyn til frivilligheten i kontakten med de pornografiske fremstillinger.

3.3.4 Andre mulige skadevirkninger

Det er et viktig spørsmål om pornografiske fremstillinger kan antas å ha andre - og mer konkrete - skadevirkninger enn dem som er omtalt ovenfor. De virkninger som især kan tenkes forårsaket av pornografien, er økt seksualkriminalitet (a), psykiske skadevirkninger (b), forandringer i formen for kjønnsdriftens tilfredsstillelse (c) og langsiktige virkninger på den alminnelige holdning til kjønnslivet (d). Særlig viktig er spørsmålet om hvilke virkninger pornografiske fremstillinger har på barn og unge (e).

Disse medlemmer finner grunn til å understreke at den viten som er nødvendig for å besvare de nevnte spørsmål, må være av rent empirisk karakter. Spørsmålene lar seg ikke besvare ved ideologisk, moralsk eller filosofisk argumentasjon. Etter samtaler med sakkyndige på de fagområder hvor de reiste spørsmål hører inn under, må disse medlemmer konstatere at den empirisk funderede viten om pornografiens virkninger ennå er ytterst begrenset. Det foreligger - så vidt disse medlemmer har erfart - ingen vitenskapelige undersøkelser som entydig kan besvare de pågjeldende spørsmål.

Det er også disse medlemmers inntrykk at de foreliggende empiriske data ikke sjeldent har vært utsatt for en ideologisk og konjunkturbestemt tolkning. Det har vanskeliggjort disse medlemmers vurdering av de enkelte undersøkelsers vitenskapelige holdbarhet. Førsteamanuensis dr. med. Berthold Grünfeld har overfor disse medlemmer opplyst at mens tolkningene i 1950-årene tegnet et nokså dystert bilde av pornografiens virkninger på samfunnet, så hevdet sakkunnskapen i 1960-årene og inn i 1970-årene at pornografien i liten grad påvirket menneskers adferd. I de senere år synes den liberale tolkning å være blitt etterfulgt av mer forsiktige konklusjoner.

De betydelige endringer i forskernes oppfatning innenfor et forholdsvis kort tidsrom, understreker sakkunnskapens usikkerhet og mangel på empirisk fundert viten om de reiste spørsmål.

a) Økt seksualkriminalitet

En sammenheng mellom pornografi og seksualkriminalitet kan tenkes å bero på at en pornografisk fremstilling av f.eks. voldtekt, virker som en impuls til å foreta den pågjeldende straffbare handling. Eller det kan tenkes at pornografiske fremstillinger

av seksualforbrytelser på lengre sikt påvirker den alminnelige holdning i retning av en mindre negativ innstilling overfor seksualforbrytelser. Herved vil den alminnelige motstand mot slike forbrytelser i samfunnet kunne svekkes med kriminalitetsstigning til følge.

I Justisdepartementets strafferettslige vurdering av utuktighetsbegrepet, refereres en nyere undersøkelse av forholdet mellom pornografiske fremstillinger og voldelig seksualadferd utført av førsteamanuensis dr. med. Berthold Grünfeld. Undersøkelsen konkluderer med (i departementets sammenfatning)

«at man i dag ikke med sikkerhet kan si hvilke direkte sammenhenger det er mellom voldelig skildringer av seksuell karakter og tilbøyeligheten til å ville leve slike fantasipregede opplevelser ut ved voldelig atferd. Likevel antar Grünfeld at det bør vises en viss forsiktighet hva angår distribusjon av grovere former for voldspornografi. Dette blir begrunnet med at man ihvertfall ikke kan utelukke at det kan være en viss sammenheng mellom voldspornografi og voldelig seksuell atferd. Grünfeld antar på den annen side at seksuelt materiale som ikke inneholder vold, aggresjon eller sadisme neppe kan tenkes å påvirke til voldelig seksuell atferd.» l.c.s. 20.

Berthold Grünfeld har gjentatt denne konklusjon ved en samtale med komiteen.

Nyere amerikansk forskning forekommer disse medlemmer å være minst like så forsiktig i sine konklusjoner. Således uttaler Ann Garry at det ikke foreligger noen vitenskapelig undersøkelse som understøtter den populær-oppfattelse at det er sammenheng mellom pornografi og seksualvold. (Garry, «Pornography and Respect for Women», her oversatt fra «Pornography. Censorship», New York 1983 s. 64.)

«Ifølge den svenske regjering prop. 1978/79:179 side 24 er de fleste forskere imidlertid enige i at voldelige innslag i massemedier kan ha en såkalt «instruktiv effekt», d.v.s. påvirke de konkrete handlingsmønstre hos voldsforbrytere.

Hva særlig angår pornografiens betydning for seksualkriminalitet må nevnes Berl Kutchinsky: The Effect of Easy Availability of Pornography on the Incidence of Sex Crimes: The Danish Experience, Journal of Social Issues, Vol. 29, No 3 (1973), side 163-181. Denne undersøkelse viser at antallet av registrerte sedelighetsforbrytelser i tiden 1966 til 1970 gikk ned etter at kriminaliseringen

av pornografi ble opphevet i Danmark i 1967. Noen årsakssammenheng mellom avkriminaliseringen av pornografi og fallet i registrerte sedelighetsforbrytelser er imidlertid ikke blitt påvist.

I Sverige har Kühlnhorn på tilsvarende måte undersøkt virkningene av den avkriminalisering av pornografi som ble gjennomført i 1971. Kühlnhorn « en minskning av sexualbrotten bortsett från våldtäkt, som emellertid har ökat i betydligt långsammare takt än vanliga våldsbrott. Enligt Kühlnhorn är det inte möjligt att utrede om just pornografin har haft en speciell betydelse bland alla andra faktorer som reducerat sexualbrottsligheten här.» Jfr. S00 1983:70 s. 271.»

b) Psykiske skadevirkninger

Flere høringsuttalelser hevder at pornografiske fremstillinger kan fremkalle angst, særlig hos kvinner. Således uttaler fellesaksjonen mot pornografi og prostitusjon:

«Pornografiens budskap fører til angst hos kvinner. De stadige seksuelle overgrep, ofte etter mønster fra pornografien, gjør at kvinner må iverksette ekstra sikkerhetstiltak for å kunne føle seg trygge.»

Disse medlemmer har ikke funnet noe vitenskapelig holdepunkt for denne uttalelse. Men derfor kan den beskrevne virkning naturligvis ikke avvises.

Derimot foreligger det flere nyere undersøkelser som påviser at den voldelige video-pornografi, herunder video som beskriver voldelig seksuell omgang med barn, kan ha en sjokkerende virkning på barn og unge. Tyske psykologer har til og med skapt begrepet Video-geschockte Kinder (video-sjokkerte barn). Speck opplyser at

«Aus Furcht vor Zombies, nässen Sechsjährige nachts das Bett und schreien selbst Fünfzenjährige plötzlich im Schlaf auf.»

Disse medlemmer har ikke kjennskap til norske undersøkelser av video-pornografiens psykiske skadevirkninger. Disse medlemmer har heller ikke empirisk grunnlag for å avgjøre om skadevirkningene er typiske eller bare rammer et mindretall av de barn og unge som ser video-pornografi. Men selv om de psykiske skadevirkninger kun skulle ramme en mindre gruppe av barn og unge, må denne virkning etter disse medlemmers oppfatning tas i betraktning som et vesentlig argument for å

belegge denne type pornografiske fremstillinger med straff.

c) Forandringer i formen for kjønnsdriftens tilfredsstillelse

Spørsmålet er her om fremstillinger av sadisme, homoseksualitet, pedofili m.v. kan endre personers, herunder barn og unges, driftsretning. Det foreligger etter det disse medlemmers har fått opplyst, ingen vitenskapelige undersøkelser som sannsynliggjør en slik kausal-sammenheng. Disse medlemmer vil dog peke på at det danske rettslegeråd i en skrivelse av 25. november 1965 uttaler at

«Det ikke (kan) utelukkes, at den seksuelt opphissende virkning (av denne type pornografi) kan tilskynde seksuelt usikkert orientert unge og voksne til pervers utfoldelse.»

d) Langsiktige, holdningsskapende virkninger

Det har vært hevdet at pornografiske fremstillinger har en læringseffekt som påvirker menneskers seksuelle adferd og holdning til kjønnslivet. Pornografien skulle på sikt kunne endre den seksuelle adferd hos mange, slik at flere tilfredsstiller sine behov på de i pornografien beskrevne måter, jf. Århelle l.c.s. 78.

Det kunne også tenkes at pornografiske fremstillinger forgrover oppfatningen av kjønnslivet på bekostning av de verdiholdninger som er drøftet ovenfor under 2.2 og 2.3, herunder forbundet med en nedvurdering av det annet kjønn.

Hva særlig angår barnepornografien, har Barneombudet i en høringsuttalelse til disse medlemmer uttalt:

«Barneombudet er imidlertid mest bekymret over de holdninger som formidles. Etter Barneombudets oppfatning er barnepornografi og omtale av seksuelle overgrep mot barn enten som bilder eller fremstilt på annen måte klart krenkende i forhold til barn. Barnepornografi gir en indirekte godkjenning av seksuelle overgrep mot barn, misbruk som i seg selv er spesielt traumatiske for barn. Barneombudet mener derfor at alle former for barnepornografi må være ulovlig, og at det må gripes inn overfor ethvert tilfelle av slik krenkende fremstilling av barn.»

Pornografiens holdningsskapende langtidsvirkninger kan imidlertid vanskelig gjøres til gjenstand for vitenskapelig forskning.

Som førsteamanuensis Berthold Grünfeld har pekt på overfor disse medlemmer er det her snakk om svært kompliserte virkningsmekanismer. Dr.med. Berthold Grünfeld ville dog ikke utelukke at en slik holdningspåvirkning finner sted på sikt overfor dertil disponerende individer.

Berthold Grünfeld har overfor komiteen redegjort for laboratorieforsøk angående voldspornografiens direkte virkninger på forsøkspersoner. Det fremgår bl.a. herav at den voldelige og perverse pornografi normalt utløste angst og avskyreaksjoner hos forsøkspersonene som en motreaksjon mot den seksuelle stimulus. Denne aversjon kan imidlertid svekkes gjennom hyppige påvirkninger av voldspornografiske fremstillinger. Forskerne taler her om en adaptasjonsprosess. Forsøkene viser at adaptasjonsprosessen forsterkes hvis ofrene fremstilles som om de setter pris på den voldelige behandling.

Det er tale om undersøkelser av tilsynelatende lite representative grupper (studenter) som er gjennomført under mer eller mindre «unaturlige» laboratorieforhold. Resultatene bør derfor, som også understreket av Berthold Grünfeld, tas med betydelig forbehold. Men de kan, med forsiktighet, sies å gi visse indikasjoner om at voldspornografi kan føre til økt toleranse overfor voldelige og perverse seksualovergrep.

Det danske straffelovråds betenkning om pornografi (1966) drøfter særlig det spørsmål om pornografi som inneholder vold, herunder sadisme og masochisme, og som gir uttrykk for en aksepterende holdning til en slik adferd, kan antas å ha holdningsmessige virkninger. Rådet mener at det er vitenskapelig holdepunkt for at film, som er preget av vold, er egnet til «i hvert fall hos barn og muligvis også hos voksne» å fremkalle aggressive holdninger (s. 52). Rådet finner det heretter nærliggende å anta at pornografiske filmer med voldelige seksualhandlinger, kan fremme en forrående holdning.

Det er det etter disse medlemmers oppfatning ikke noe overraskende i.

Men når det undertiden påstås at pornografiens holdningsskapende effekt likefremt «sementerer menns holdninger til kvinner» og på sikt hindrer «kvinnens frigjørelse av egen seksualitet», går man etter disse medlemmers mening lengre ad generaliseringsvei enn vitenskapelig forsvarlig.

Disse medlemmer vil imidlertid peke på det elementære forhold at vitenskapen, bortsett fra logikk og matematikk som ikke handler om virkelige ting, strengt tatt ingenting «beviser». Den gir oss gode og stadig bedre grunner for eller imot de antakelser vi

gjør oss om våre omgivelser. Når det vanligvis er akseptert at våre holdninger er preget av vår omverden, må det, inntil motsatte forskningsresultater foreligger, forekomme usannsynlig at ikke også pornografien påvirker vår oppførsel. Hva vi for tiden kan si er derfor at den vitenskapelige forskning (ennå) ikke har konkretisert omfanget og mekanismene i pornografiens sannsynlige holdningsskapende virkninger, eller gi gode grunner for at slike virkninger ikke forekommer.

e) Pornografiens virkning på barn og unge

Av det ovenfor anførte fremgår at i det omfang det er vitenskapelig forsvarlig å antyde mulige skadevirkninger av pornografiske fremstillinger, så rammer skadevirkningene i første rekke barn og unge.

Dette er på linje med Straffelovrådets oppfatning av bilde- og tegneseriehefters påvirkning på barn og unge, jf. Innstillingen l.c.s. 28 hvor det uttales:

«På lignende måte savner man klarhet over hvor stor virkning det har på barn eller ungdom i skadelig retning at de får lese eller se brutale og sadistiske fremstillinger eller skrifter om kriminalitet.

Det er imidlertid all grunn til å regne med at likesom barn kan påvirkes i god retning, kan de også påvirkes skadelig. Og det kan iallfall vanskelig bestrides at det er sannsynlig at mange barn eller unge mennesker får en skadelig påvirkning ved den slags skrifter eller bilder etc. At en slik sannsynlighet foreligger, gir etter Straffelovrådets mening tilstrekkelig grunn til å forby slike skrifter. Det kan ikke skjønnes å være noen berettiget interesse som skulle være til hinder for eller gjøre det betenkelig med et slikt forbud.»

Disse medlemmer kan slutte seg til denne oppfatning.

Enkelte høringsuttalelser til disse medlemmer har nevnt at pornografien motarbeider foreldres og skoles oppdragelsesarbeid.

Disse medlemmer finner det vanskelig å ta stilling til hvor meget realitet det er i påstandene om slike skadevirkninger. Disse medlemmer har imidlertid forståelse for at foreldre ønsker å bestemme over hvilke forestillinger og verdier som skal prege barnets karakterutvikling. De har derfor et rimelig krav på at samfunnet motvirker utbredelse av pornografiske fremstillinger som er egnet til å gi barn og unge et urealistisk og frastøtende inntrykk av forholdet mellom kjønnene.

3.3.5 Sammenfatning. Beviskravet til skadevirkninger

I det foregående har disse medlemmer omtalt forskjellige former for konkrete skadevirkninger som kan tenkes forårsaket av pornografiske fremstillinger. Det fremgår at det neppe på noe punkt er mulig å fremsette vitenskapelig sikre konklusjoner om at visse skadevirkninger typisk forekommer. På den annen side er muligheten for skadevirkninger heller ikke blitt vitenskapelig utelukket. Det råder med andre ord en betydelig usikkerhet som har satt spor i ordvalget i sakkyndiges uttalelser. På flere punkter må det ennå antas at det overhodet ikke er mulig for forskningen å nå fram til empirisk funderte standpunkter. Det gjelder selvsagt især beviset for at visse skadevirkninger ikke kan forekomme.

Disse medlemmer står derfor overfor det vurderingsproblem hvilken grad av bevis eller sannsynlighet med hensyn til skadevirkninger som bør kreves som grunnlag for å kriminalisere en viss adferd. Det lar seg neppe oppstille noe alminnelig prinsipp om dette. Avgjørelsen må i siste analyse bero på en avveining mellom på den ene side skadevirkningenes karakter og sannsynligheten for deres inntreden og på den annen side verdien av de interesser som en innskrenkning i handlefriheten vil ramme.

Etter disse medlemmers oppfatning er de mulige skadevirkninger, især av den voldelige og perverse pornografi, så alvorlig at den rådende vitenskapelige usikkerhet ikke er tilstrekkelig begrunnelse for å utelukke kriminalisering. Disse medlemmer legger herved særlig vekt på den ikke helt uvesentlige risiko for skadevirkninger på barn og unge. Det kan ikke være riktig å la den eksisterende vitenskapelige usikkerhet gå ut over barn og unge, ved å tillate f.eks. videopornografi inntil vitenskapelig bevis for skadevirkninger foreligger. Især ikke på det foreliggende område, hvor det etter disse medlemmers mening ikke foreligger motstående hensyn å ta til handlefriheten. Utgivelse av voldelige og perverse seksualskildringer i billedmagasiner og videofilm, kan ikke legitimeres med noe berettiget formål. Når man ikke kan se bort fra muligheten av skadevirkninger, særlig på unge mennesker, finner disse medlemmer det forsvarlig å støtte kriminaliseringen av pornografiske fremstillinger også på dette, skadevirknings, grunnlag. Disse medlemmer vil i denne forbindelse peke på at det ut fra alminnelige erfaringer og sunn fornuft forekommer usannsynlig at den hårde billedpornografi ikke skulle ha skadelig påvirkningseffekt.

Alminnelig erfaring og sunn fornuft kan nå en gang ikke helt unnværes i kriminalpolitiske overveielser.

Disse medlemmer har merket seg at hensynet til pornografiens skadevirkninger antakelig har noe større vekt i forhold til barn og unge. Man kunne derfor overveie å nøye seg med å utbygge gjeldende straffelov § 211 c som spesielt rammer den som overlater utuktige skrifter m.v. til personer under 18 år. Eller det kunne overveies å gjøre en pornografisk fremstillings «forrående eller forsimplende» virkning på barn og unge til et særskilt straffbarhetsvilkår således som det er foreslått i innstilling fra Straffelovrådet, jf. § 211 a, l.c.

Etter disse medlemmers oppfatning er det imidlertid ikke sannsynlig at spesielle strafferegler til beskyttelse av barn og unge vil ha de ønskede virkninger på det foreliggende område. Som fremgått har § 211 c kun vært anvendt én gang i norsk rettspraksis. Så lenge de pågjeldende pornografiske fremstillinger overhodet distribueres, vil interesserte unge alltid finne veier til å anskaffe dem. Et spesielt forbud kan endog tenkes å øke unges interesse for pornografien.

Det er neppe heller ønskelig å utskille skadevirkningseffekten på unge under 18 år til strafferettslig særbehandling, også andre påvirkelige grupper i samfunnet må ha krav på strafferettslig vern mot pornografiens skadevirkninger.

Hvis man ved en straffebestemmelse på noenlunde effektiv måte vil søke å motvirke de ovenfor omtalte skadevirkninger, herunder skadevirkninger på unge under 18 år, må straffeforbudet etter disse medlemmers oppfatning gjøres generelt.

3.4 Fremstillinger av kunstnerisk, vitenskapelig eller opplysningsmessig verdi

Disse medlemmer er av den oppfatning at fremstillingen av kjønnslige skildringer i litterære og andre kunstneriske verker som den alt overveiende hovedregel ikke bør medføre straffeansvar.

Denne oppfatning støtter disse medlemmer ikke i første rekke, på et formelt, juridisk hensyn til den grunnlovsfestede yttingsfrihet. Avgjørende for disse medlemmer er hensynet til den kunstneriske frihet til å skildre alle sider ved vår tilværelse og til fritt å velge uttrykksform. Herunder hører friheten til å kunne skildre fantasien også på det seksuelle område.

Friheten til å skildre seksuelle emner kan ikke være begrenset til litterære skrifter. Den må tillike gjelde for malerier, film, pla-

ter, dans og andre visuelle eller auditive fremstillingsformer.

Disse medlemmer er oppmerksom på at seksuelle skildringer i verker med kunstnerisk verdi under tiden kan virke anstøtelige, ennå frastøtende på mange. Det gjelder f.eks. seksuelle skildringer i visse surrealistiske malerier eller film. Men den kunstneriske frihet bør også omfatte frihet til å skildre menneskets dypereleggende krefter, dets irrasjonelle og dunkle impulser, i fritt valgte kunstneriske uttrykksformer.

Disse medlemmer vil peke på at den (retts)historiske utvikling tydelig har vist at begrensninger i den kunstneriske frihet ved straffelovgivning, verken er ønskelig eller fullt oppnåelig. Noen av de mest fruktbare perioder i kunstens historie, fra renessansen til våre dager, er skjedd i perioder hvor politiske og religiøse forhold har tillatt den individuelle kunstner å utfolde seg i frihet.

Disse medlemmer har på denne bakgrunn overveiet helt å unnta fremstillinger med kunstnerisk verdi eller kunstneriske intensjoner fra straffeansvar. Disse medlemmer har imidlertid ikke funnet det riktig å oppstille en regel om at enhver kunstnerisk verdi eller ethvert kunstnerisk formål skal anses for legitimerende uansett karakteren av de seksuelle skildringer for øvrig.

Disse medlemmer har fått forelagt skrifter og billedlige fremstillinger hvis påståtte kunstneriske verdi man ved beste vilje må betegne som svært beskjedne og hvis innhold for øvrig har vært så anstøtelig, nedverdiggende og forrående at deres utbredelse ikke bør tolereres ut fra hovedintensjonen i lovforslaget. De som i åndsfrihetens navn måtte være tilhenger av den overveide reform, kan etter disse medlemmers oppfatning neppe ha større kjennskap til den smusslitteratur og de grovt anstøtelige pornofilmer (video) som fremstilles alene for å tjene penger, hvis kunstneriske verdi er minimal og som ikke ses alminnelig fordi de som forbudte etter gjeldende straffelov § 211 fører en lyssky tilværelse i obskure forretninger. Det er neppe mange som vil finne det ønskelig at disse varer fritt kan selges til en billig penge i den kunstneriske frihets, i så fall misbrukte, navn.

Både Norsk Videoforening og Norsk Presseforbund synes på dette punkt å støtte det private lovforslag i høringsuttalelser. Den norske forleggerforening uttrykker:

«Forståelse for den motivasjon som ligger bak forslaget. Likevel er det styrets oppfatning at det lovverk og den lovutforming vi har, er tilstrekkelig og har virket tilfredsstillende i de tilfeller det har kommet til anvendelse.»

lende i de tilfeller det har kommet til anvendelse.»

Disse medlemmer skal understreke at det ikke er disse medlemmers mening å innskrenke den kunstneriske uttryksfrihet som eksisterer i henhold til gjeldende rett. Når disse medlemmer går inn for å bevare en straffebestemmelse på dette området, er det utelukkende for å ha et rettslig sikkerhetsnett mot ekstremt anstøtelige fremstillinger av ringe eller påstått kunstnerisk verdi.

Disse medlemmer skal i denne forbindelse peke på at en ordning som legitimerer enhver fremstilling av seksuelle emner som har kunstneriske intensjoner eller innhold, ikke vil fjerne alle konflikter eller hindre at straffeloven blir anvendt overfor verker som av større eller mindre kretser, på domstidspunktet eller senere, blir ansett for fremstillinger av kunstnerisk verdi. Det beror på de vanskeligheter som er forbundet med å bestemme uttrykk som kunstnerisk intensjon eller kunstnerisk verdi. Erfaringer har vist at det herom ofte er divergerende oppfatninger innenfor den litterære eller kunstneriske sakkunnskap.

Disse medlemmer er heretter blitt stående ved den oppfatning at en kunstnerisk verdi vanligvis bør legitimere en fremstilling av seksuelle forhold som ellers vil bli ansett for straffbar.

Med den frihet som bør anerkjennes for kunstnerisk behandling av seksuelle emner, må området for straffbare fremstillinger begrenses til spekulative og grovt anstøtelige fremstillinger hvis kunstneriske kvalitet fremstår som ytterst tvilsom. I grensetilfeller må det foretas en avveining av anstøteligheten i fremstillingen mot fremstillingens kunstneriske verdi. Såfremt fremstillingen har en genuin, om enn begrenset, kunstnerisk verdi, må avveiningen føre til at fremstillingen holdes utenfor det straffbare område. Den kunstneriske verdi som således kan legitimere en overskridelse av grensene for straffbar pornografi, må imidlertid være reell; at fremstilleren eller utgiveren selv har ment at fremstillingen tjener et kunstnerisk formål, bør, av forståelige grunner, ikke være tilstrekkelig til å utelukke straffeansvar.

Disse medlemmer skal bemerke at det anvendte uttrykk «kunstnerisk verdi» dekker over meget forskjellige verdier. For eldre verkers vedkommende kan kulturhistorisk verdi eller verdi som tids- eller miljøskildring, bidra til å legitimere fremstillingen. For nyere verkers vedkommende, f.eks. moderne malerier, bør manglende konformitet med

hittil anerkjente kunstretninger ikke i seg selv føre til at verket frakjennes kunstnerisk verdi.

Hva som er anført ovenfor om kunstneriske fremstillinger av seksuelle emner, må i hovedsak gjelde tilsvarende for vitenskapelige fremstillinger eller fremstillinger av opplysningsmessig verdi. Vitenskapelige og informerende beskrivelser av seksuelle forhold må godtas der det ikke er tale om kun et påskudd for å spekulere i utbredelsen av pornografi.

3.5 Rettslige synspunkter. Håndhevelse av en straffebestemmelse mot pornografi. Straffeutmåling

De ovenfor drøftede erfaringer og synspunkter er hovedsakelig av ikke-juridisk karakter.

Fra et juridisk synspunkt må det påpekes at anvendelsen av et så vagt og skjønnsmessig kriterium for straffbarhet som uttrykket «utuktig», jf. § 211, ikke stemmer helt godt med de prinsipper som vanligvis følges ved beskrivelse av straffbare forhold.

Det såkalte lovprinsipp (legalitetsprinsipp) i strafferetten, jf. Grunnloven § 96, krever at straffeloven må «inneholde et visst minimum av objektive kjennemerker ved den straffbare adferd», jf. NOU 1983:57 (Straffelovgivningen under utforming) s.121. Hensynet til rettssikkerheten tilsier at straffelovens grenser for handlefriheten skal fremgå så klart som mulig av loven, således at de strafferettslige konsekvenser av en handling kan forutses.

Disse medlemmer har registrert at det ikke alltid er praktisk mulig å unngå å bruke skjønnsmessige kriterier ved fastleggelsen av det straffbare området, jf. f.eks. Straffeloven §§ 285 og 288. Men disse medlemmer er enig med Straffelovskommisjonen i at skjønnsmessige uttrykk må anvendes med varsomhet. Det gjelder i særlig grad uttrykk dersom «utuktig» gir anvisning på en sosial/etisk vurdering, jf. NOU 1983:57 l.c.s. 121. Hvis slike begreper må brukes, bør deres nærmere innhold så langt det er mulig forklares i forarbeidene til lovforslaget.

I de senere årtier er det etter disse medlemmers oppfatning i stigende grad blitt følelig at den upresise avgrensning av gjeldende § 211 i lovteksten og i lovforarbeidene, i vesentlig grad tilsidesetter hensynet til en klar tilkjennegivelse av den straffbare adferd og til rettssikkerheten. Disse medlemmer viser i denne forbindelse til Rt. 1984: 1016.

I nær sammenheng med det nettopp anførte, står de praktiske problemer med å håndtere en bestemmelse som gjeldende § 211.

Avgrensningen av bestemmelsens rekkevidde i forhold til det enkelte skrift, billedmagasin, videofilm m.v. volder betydelige vanskeligheter, særlig for politi og påtalemyndighet. Da lovteksten og lovens forarbeider ikke gir noen veiledning, må det i hver enkelt sak foretas sammenligninger med andre fremstillinger som det tidligere har vært tatt stilling til av domstolene eller påtalemyndigheten eller som man har latt passere.

Særlige vanskeligheter volder vurderingen dersom en fremstilling kan antas å ha litterær eller annen kunstnerisk verdi. Det kan ikke med rimelighet forventes at de rettsanvendende myndigheter har særlige forutsetninger for denne vurdering.

Det er på denne bakgrunn ikke overraskende at det under tiden kan forekomme tilfeller hvor hvilke fremstillinger som det i dag slås ned på og hvilke som ikke foranlediger påtale. I underrettspraksis har det vært uttalt at § 211 «må sies å ha et meget uklart innhold ... Det må nesten sies å være berettiget å si at det hersker en viss forvirring på dette området når det gjelder hva som skal tillates og hva som skal forbys», jf. Rt. 1984: 1020 (dommen ble opphevet av Høyesterett, jf. Rt. 1984: 1016).

Viktigere fra et håndhevelsessynspunkt er den omfattende og tidkrevende arbeidsbyrde som en effektiv kontroll med pornografiske fremstillings lovliggjøring stiller politiet og påtalemyndighet overfor. En arbeidsbyrde som politi- og påtalemyndighet i dag ganske enkelt ikke har kapasitet til å klare. Sammenholdes politiets innsats med den mengde pornografi som for tiden utgis, er det uten videre klart at det i noen grad må bli vilkårlig hvilke fremstillinger politiet og påtalemyndigheten blir oppmerksom på og hvor meget av det pornografiske materialet som allerede er distribuert før politiet aksjonerer. Det betyr at det antakelig finnes en viss mengde pornografiske fremstillinger på markedet som av kapasitetsmessige grunner må tolereres, selv om de er like så utuktige som de fremstillinger som det slås ned på.

Som nevnt foran har påtalemyndigheten søkt å utvikle en praksis hvoretter det kun aksjonerer mot såkalt hard porno. Disse medlemmer har forståelse for at påtalemyndigheten på denne måte har forsøkt å skape en viss konsekvens i håndhevelsen av § 211. Men påtalemyndighetens praksis har betydd at rettsvesenets stilling til pornografi er blitt tosidig. Det er en grense for hva som er ulovlig i henhold til straffeloven; og en grense for hva politi- og påtalemyndighet i praksis slår ned på. Etter disse medlem-

mers oppfatning er en slik bevisst dobbeltholdning fra rettsvesenets side ikke uten prinsipielle betenkeligheter.

De nevnte vanskeligheter med å håndheve § 211 - i forbindelse med at pornografiproblemet fra tid til annen er gjenstand for en sterk engasjert og polariserende offentlig debatt - har antakelig ført til at rettshåndhevelsen av mange oppleves som mer eller mindre tilfeldig. Det kan heller ikke bestrides at dette forhold har vært benyttet til å stille myndigheters håndhevelse av § 211 i et lett komisk skjær.

Etter disse medlemmers mening har denne utvikling alvorlige prinsipielle sider. Den berører respekten for retten og for rettshåndhevelsens autoritet. Det er videre skapt en ikke ubetydelig rettsusikkerhet på området, i den forstand at det er vanskelig for produsenter, forlag, distributører m.v. å forutse påtalemyndighetens og domstolenes holdning til en påtenkt fremstilling.

En klarere lovtekst med veiledende forarbeider vil til en viss grad kunne lette myndighetenes rettshåndhevelse.

Videre bør det overveies å endre de gjeldende håndhevelses- og straffemålingsregler på enkelte punkter for derved å effektivisere det strafferettslige forbud mot pornografi.

Disse medlemmer har fått opplyst at det vanligvis er manglende «allmenne hensyn», jf. Strf. § 211, fjerde ledd som påtalemyndigheten anfører som begrunnelse for å henlegge saker om påstått overtredelse av § 211. Ikke sjelden henlegges saker på grunn av manglende «allmenne hensyn» allerede før det er tatt noen etterforskningsskritt overhodet. Det har vært hevdet at det som oftest er prioriterings- og ressurs hensyn og ikke lovgivers hensikt med § 211 fjerde ledd (å hindre at påtale fører til reklame og dermed ytterligere spredning av det pornografiske skrift) som reelt motiverer denne henleggespraksis. Flere mener at praktiseringen av § 211 fjerde ledd i dag er den viktigste hindring for en effektiv håndhevelse av pornografiforbudet i § 211.

Disse medlemmer vil peke på at det etter gjeldende rett er legitimt å anføre prioriteringshensyn eksplisitt som henleggesgrunn når saksmengden ved påtalemyndigheten overstiger hva man kan makte å behandle forsvarlig. Disse medlemmer kan ikke kritisere at påtalemyndigheten prioriterer visse saker, eksempelvis alvorlige volds- og narkotikaforbrytelser, fremfor pornografisaker. Også innsatsen mot brudd på pornografilovgivningen må tilpasses politiets ressurser og det totale kriminalitetsbildet. En opphevelse av påtaleregelen i § 211

fjerde ledd vil derfor ikke med nødvendighet redusere antallet av henleggelses.

Derimot vil en fjernelse av påtaleskranken i § 211 fjerde ledd i forbindelse med at politiet innfører en mindre ressurskrevende beslagsrutine enn den man for tiden synes å praktisere i pornografisaker kunne bidra til en mer effektiv håndhevelse av § 211.

Som følge av den frihet som disse medlemmer mener i dag bør anerkjennes for beskrivelse av seksuelle forhold i litterære skrifter er dessuten den opprinnelige forutsetning for påtaleregelen i § 211 fjerde ledd i det vesentlige falt vekk.

På denne bakgrunn må det etter disse medlemmers oppfatning være riktigst at påtaleregelen oppheves slik at pornografisaker undergis ubetinget offentlig påtale, jf. Strl. § 7.

Pornografisaker skal vanligvis behandles av by/herredsrett. Dette innebærer bl.a. at saksbehandlingen blir mindre ressurskrevende. Også denne lovendring tilsier etter disse medlemmers oppfatning at politi og påtalemyndighet kan utvise større aktivitet med hensyn til håndhevelsen av § 211.

Som påvist ovenfor er straffeutmålingen i pornografisaker gjennomgående mild sett i forhold til maksimumsstraffen på 2 års fengsel. Etter disse medlemmers mening tilsier de stadig grovere pornografiske fremstillinger som selges på det norske markedet, de høye fortjenester i pornografibransjen og erfaringer med hensyn til den straff som hittil har vært idømt en heving av det allminnelige straffenivå.

I gjentakelsestilfelle må ubetinget frihetsstraff oftere komme til anvendelse. Både individuelt- og generalpreventive hensyn taler her for; lovovertrederne i disse saker er ofte gjengangere eller tilhører en svært begrenset gruppe blant forretningsdrivende, som må formodes å ha grundig kjennskap til straffelovgivningen og dens praktisering på området.

Den sanksjon som her utover er påkrevet er kraftige bøter kombinert med inndragning av pornomateriale og vinning jf. Strl. § 34. Etter disse medlemmers oppfatning bør det reageres med vesentlig strengere bøtestraff enn det som er vanlig i dag. Pornobransjen lokker med høye fortjenester. En pornoforhandler har offentlig uttalt at eventuelle bøter bare innkalkuleres i prisen på varene, jf. Århelle, l.c.s. 50. Hvis man skal ramme pornobransjens profitører og gjøre det mindre tillokkende for andre å etablere seg i bransjen må bøkene settes så høyt at det blir klart for bransjens produsenter og distributører at overtredelse av Strl. § 211 ik-

ke lønner seg. Etter disse medlemmers mening inneholder Strl. § 27 den fornødne hjemmel til å ta generalpreventive hensyn i betraktning ved botfastsettelsen, jf. Rt. 1981: 887.

Bot som det antakelig mest effektive sanksjonsmiddel bør videre være et selvstendig straffealternativ etter Strl. § 211. Det vil etter komiteens mening sikre en hurtigere og mindre arbeidskrevende saksbehandling hvis det også åpnes adgang til å pålegge bøtestraff ved utferdigelse av forelegg.

Viktigst er imidlertid at politi, påtalemyndighet og andre kontrollerende myndigheter får det nødvendige antall stillinger øremerket til effektivt å kontrollere pornografimarkedet og slå ned på lovovertrедelser. En straffebestemmelse om pornografi kan etter komiteens mening ikke ventes å trenge fullt igjennom med mindre straffetruselen er forbundet med en betydelig risiko for tidlig oppdagelse, påtale og straff.

3.6 Forholdet til Grunnlovens § 100 (trykkefriheten)

Grunnlovens § 100 lyder slik:

«Trykkefrihed bør finde Sted. Ingen kan straffes for noget Skrift, af hvad Indhold det end maatte være, som han har ladet trykke eller udgive, medmindre han forsætlig og aabenbare har enten selv vist, eller tilskyndet Andre til, Ulydighed mod Lovene, Ringeagt mod Religionen, Sædelighed eller de konstitutionelle Magter, Modstand mod disses Befalinger, eller fremført falske og ærekrænkende Beskyldninger om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst annen Gjenstand ere Enhver tilladte.»

Disse medlemmer finner det klart at slik Grunnlovens § 100 er blitt forstått i praksis og teori, utgjør den ingen hindring mot at lovgivningen griper inn overfor den økonomiske utnyttelse av interessen for seksualitet, vold eller kriminalitet som det her er tale om, jf. innstilling fra Straffelovrådet l.c.s. 30.

Trykke- og ytringsfrihet uten noen som helst begrensning, er ikke og kan ikke gjennomføres i noe land. Det er over alt anerkjent som nødvendig å ha straffebestemmelser mot utilbørlig bruk av trykke- og ytringsfriheten, f.eks. mot ærekrenkelser, blasfemi, krenkelser av privatlivets fred - og mot pornografi, jf. Rt. 1959: 431. Slike bestemmelser innebærer en indirekte begrensning av trykke- og ytringsfriheten fordi utsikten til straff kan være tilstrekkelig til å hindre en utgivelse.

I siste instans er det domstolenes oppgave å foreta avveiningen mellom på den ene side hensynet til å trygge ytringsfriheten og på den annen side hensynet til å beskytte samfunnet mot utilbørlig krenkelse av grunnleggende samfunnsverdier. I norsk praksis har det vært antatt at Grunnlovens § 100 ikke er noen hindring for bestemmelser som straffer uaktsom utgivelse eller distribuering av ulovlige skrifter, jf. innstilling fra Straffelovrådet l.c.s. 30.

Disse medlemmer finner derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på spørsmålet om den foreslåtte lovregels forhold til Grunnlovens § 100.

Selv om Grunnloven ikke er til hinder for regler om straffeansvar for pornografiske skrifter, er det et viktig politisk og juridisk synspunkt at begrensninger i trykke- og ytringsfriheten kun bør gjennomføres hvor tungtveiende hensyn gjør dette påkrevet. Det er anerkjennelsen av ideelle verdier som politisk frihet, religiøs frihet og pressefrihet som tradisjonelt ligger bak dette synspunkt.

Et beslektet men videregående synspunkt, er hensynet til enkeltmenneskets personlige frihet og selvbestemmelsesrett. Troen på menneskets moralske frihet og selvbestemmelsesrett er fundamental i et demokratisk samfunn i motsetning til autoritære samfunn hvor staten forsøker å dirigere hva det enkelte mennesket skal tenke, lese og tro. I vårt samfunn krever det en overbevisende begrunnelse å gjennomføre regler som begrenser enkeltmenneskets frihet til å velge og vrake. Hos oss er det i utgangspunktet ikke statens oppgave å blande seg i et så privat anliggende som voksne menneskers valg av hva de vil lese og se på film og video. Selv om pornografi i visse tilfeller antas å virke skadelig på enkelte (for særlig disponerte personer), kan det hevdes at dette ikke i seg selv er tilstrekkelig til å begrunne et inngrep i den personlige frihet. Også lesing av kriminalreportasjer, nytelse av tobakk og spiritus og voldelige skildringer i presse og TV, kan for visse personer medføre skadelige virkninger uten at man derfor innfører et alminnelig forbud mot dette.

Hvor sterk begrunnelse man vil kreve for å foreta en begrensning i den personlige frihet, er et vurderingsspmåål som i siste instans må finne sin løsning på det politiske plan. I spsmålet om straff for utbredelse av pornografi er det som fremgått ovenfor, en rekke hensyn som kan tale for en viss lovkontroll på dette området. De fleste vil være enige i at en del av den pornografi som i dag distribueres på markedet, går langt utover hva som bør aksepteres og at utgivelsen av

dette ikke kan legitimeres med noe berettiget formål.

3.7 Sammenfatning

Disse medlemmer har ovenfor drøftet enkelte av de synspunkter som i dag kan motivere straff for utbredelse av pornografiske fremstillinger og pekt på noen av de hensyn som gjør seg gjeldende for en restriktiv holdning.

Disse medlemmer har lagt mer vekt på å fremlegge sine synspunkter og materiale til vurdering, enn på å argumentere for en bestemt rettslig løsning på pornografi-problemet. Grunnen til dette er at det ikke er mulig objektivt å fastslå hvilken stilling-taken som er den rette. De fleste av de drøftede synspunkter lar seg ikke definere så presist at de entydig peker på en bestemt løsning som den beste. Det teknisk-kriminalpolitiske spørsmål om hvilken nærmere utforming av en straffebestemmelse som er mest velegnet til å fremme formålene med en strafferettslig reaksjon mot pornografi kan heller ikke besvares med sikkerhet. Dertil er sakkunnskapens viten om forholdet mellom straff og menneskelig adferd ennå for svakt fundert. Det er heller ingen mulighet for objektivt å fastslå hvilken vekt de enkelte synspunkter og mothensyn skal tillegges ved den endelige avveining. Disse medlemmer har ovenfor pekt på noen av disse problemer:

- Vekten av hensynet til manges moraloppfattelse avveiet mot hensynet til enkeltmenneskets frihet og ytringsfriheten i et demokratisk samfunn,
- uklarheten med hensyn til det nærmere innhold og betydningen av hensynet til å motvirke krenkelse av menneskeverdet og kjønnsdiskriminering,
- forsvarligheten av å kriminalisere på grunnlag av formodninger om skadevirkninger, vekten av hensynet til foreldres oppdragelsesfrihet på det seksuelle området,
- forsvarligheten av en generell kriminalisering av pornografi med henblikk på å beskytte minoritetsgrupper osv.

I siste instans kan denne avveining ikke rasjonaliseres fullt ut. Den endelige stilling-taken til spørsmålet om kriminalisering av pornografi må bero på en skjønnspregert helhetsvurdering av de ulike hensyn og må endelig avgjøres gjennom den vanlige politiske beslutningsprosess. Etter disse medlemmers helhetsvurdering taler de anførte synspunkter og det fremlagte materiale -

sett under ett - med betydelig vekt for å modernisere og skjerpe det strafferettslige vern mot den grove pornografi. På det anførte grunnlag vil disse medlemmer framsette følgende lovforslag:

3.8 Lovutkast

Straffeloven § 211 skal lyde:

Med bøter eller med fengsel inntil 2 år eller med begge deler straffes:

- a) den som holder offentlig foredrag eller istandbringer offentlig forestilling eller utstilling av utuktig eller pornografisk innhold,
- b) en som utgir, frambyr til salg eller leie eller på annen måte søker å utbre utuktige eller pornografiske skrifter, bilder, film, videogram eller liknende,
- c) den som overlater utuktige eller pornografiske skrifter, bilder, film, videogram og liknende til personer under 18 år.

Med utuktige eller pornografiske skildringer menes i denne paragraf kjønnslige skildringer som virker støtende eller på annen måte er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende eller forrående, herunder kjønnslige skildringer med bruk av barn, dyr, vold, tvang og sadisme.

Medvirkning straffes på samme måte.

Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som av uaktsomhet foretar noen sådan handling som er nevnt i denne paragraf.

På samme måte straffes den innehaver eller overordnede som forsettlig eller av uaktsomhet unnlater å hindre at det i en virksomhet blir foretatt handling som nevnt i denne paragraf.

Ved straffeutmålingen legges det i skjerpende retning vekt på om de utuktige eller pornografiske skildringer omfatter bruk av barn, dyr, vold, tvang og sadisme.

3.9 Merknader til lovutkastet

De handlinger som rammes av lovutkastets første ledd punkt a - c svarer i hovedsak til gjeldende rett. Disse medlemmer har imidlertid funnet det ønskelig å presisere at også utbredelse av film og videogram rammes av forslaget til ny § 211. For øvrig vises til avsnitt 3.2.1 foran.

Det annet hovedspørsmål som knytter seg til lovforslagets gjerningsbeskrivelse er å bestemme innholdet av begrepene utuktige eller pornografiske skildringer.

Av definisjonen i lovutkastets annet ledd fremgår at begrepene brukes synonymt i lovteksten. Når disse medlemmer likevel har ønsket å benytte begge uttrykk i loven

skyldes det flere forhold. Utuktighetsbegrepet har man beholdt for å signalisere at lovforslaget ikke innebærer en liberalisering i forhold til nåværende rettstilstand. «Pornografi» er et mer moderne uttrykk som i dagligdagsspråket bedre dekker de seksuelle skildringer som lovforslaget tar sikte på å forby. Lovforslaget anvender således både en eldre og en yngre språkbruk for å unngå den uklarhet som skyldes den språklige utvikling.

Utuktige eller pornografiske skildringer i § 211's forstand vil ifølge bestemmelsens annet ledd være «kjønnslige skildringer som virker støtende eller på annen måte er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende eller forrående, herunder kjønnslige skildringer med bruk av barn, dyr, vold, tvang og sadisme».

Til grunn for den legale definisjon ligger følgende hovedsynspunkter:

- Med betegnelsen «utuktig eller pornografisk» mener disse medlemmer å fastholde det innhold betegnelsen «utuktig» har i norsk rettspraksis. Lovforslaget utvider imidlertid det straffbare område ved også å gjøre menneskelig nedverdiggende og forrående kjønnslige skildringer straffbare, to kriterier som i dag ikke omfattes av utuktighetsbegrepet i straffeloven § 211.
- Disse medlemmer vil spesielt påpeke at ved å ta med i lovteksten «herunder kjønnslige skildringer med bruk av barn, dyr, vold, tvang og sadisme», ligger det selvsagt ingen begrensning om at kun disse skildringer er straffbare. Det er for å klargjøre og for å lette politiets arbeid, f.eks. under beslag, at disse lett kjennelige typer av utuktige eller pornografiske skildringer uttrykkelig er nevnt.
- Hovedprinsippet i loven er at alle kjønnslige skildringer som virker støtende eller på annen måte er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende eller forrående er straffbare.

Disse medlemmer er oppmerksom på at definisjonen av utuktige eller pornografiske skildringer ikke gir en skarp avgrensning av det straffbare området. Her som ellers når man står overfor en rettslig standard kan den juridiske bedømmelse ikke ligge fast, men må til en viss grad følge den alminnelige oppfatning og utvikling i samfunnet. Den nærmere avgrensning må derfor finne sted ved domstolene. Til støtte for tolkningen av lovforslaget har disse medlemmer imidlertid uttrykkelig nevnt en rekke relevante kriterier i lovteksten. Med dette oppnås et betydelig høyere presisjonsnivå på den retts-

lige avgrensning enn det er tilfelle etter gjeldende § 211.

Ved fortsatt å benytte begrepet utuktig fastholdes den veiledning som ligger i nyere rettspraksis som et minimumskriterium for hva som er straffbare kjønnslige skildringer. Avgjørende for den skjønsmessige vurdering er her i første rekke skildringenes innhold, jf. ovenfor avsnitt s. 19 flg. Videre har skildringens form betydning for den strafferettslige vurdering. Videogram, film og andre visuelle skildringer må vanligvis bedømmes strengere enn skriftlige fremstillinger. Utover materialets innhold og form bør det legges vekt på den tendens som ligger bak den kjønnslige skildring og dens utbredelse. Hvis skildringen og utbredelsen av det angjeldende materiale ikke har noe annet påviselig formål enn å spekulere i å oppnå økonomisk vinning, vil det være et hensyn som taler for at materialet er utuktig, pornografisk i lovens forstand.

Som nye straffbarhetskriterier anfører loven hvorvidt de kjønnslige skildringer er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende og forrående. Lovforslaget inneholder her en viktig reell skjerpelse og modernisering av straffeansvaret for utbredelse av pornografiske fremstillinger.

Om betydningen av «menneskelig nedverdiggende» vises til avsnitt 3.3.3 foran. Disse medlemmer er oppmerksom på at kriteriet språklig sett er nokså upresis, men noen vesentlig støtte for fortolkningen kan neppe gis ved språklige uttrykk. Det skulle imidlertid ikke være vanskelig å gjenkjenne denne type skildringer når man står overfor dem i praksis. En viss støtte for fortolkningen kan også hentes fra lov av 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring § 1 annet ledd.

Med uttrykket «forrående» siktes i første rekke til den virkning som visse forsimplende og avstumpende kjønnslige skildringer kan tenkes å ha over tid på barn, unge og andre særlig disponerte. Om dette vises til drøftelsen foran i avsnitt 3.3.4. Noe bevis for at slike skildringer kan forårsake de nevnte skadevirkninger behøver selvsagt ikke å foreligge for å straffe etter § 211, jf. ordene «egnet til» og drøftelsen foran avsnitt 3.3.4 f.

Oppregningen av barne-, dyre-, volds-, tvangs- og sadistiske skildringer svarer i det vesentlige til nyere rettspraksis. For å bringe enhver tvil om straffbarheten av slike skildringer av veien, har disse medlemmer ment at dette bør presiseres i lovteksten. Det er av verdi for domstolene, politi og påtalemyndighet og andre interesserte.

Om forståelsen av ordet «vold» vises til straffelovens § 228. Om forståelsen av

«tvang» vises til straffeloven § 192. Ved å anføre «sadisme» i tillegg til vold og tvang har disse medlemmer ønsket å hindre at skildringer av mishandlinger med seksuell bakgrunn «unnskyldes» med at ofret var innforstått med mishandlingen som ledd i et frivillig seksuelt forhold.

En kjønnslik skildring som rammes av et enkelt av de i lovteksten anførte kriterier vil vanligvis være utuktige eller pornografisk i lovens forstand. Men de nevnte momenter kan også inngå i en samlet helhetsvurdering ved avgjørelsen av om en kjønnslik skildring er straffbar. Skildringer som isolert sett ikke vil være utuktige, pornografiske i henhold til et enkelt av lovens kriterier, kan oppfattes slik i den helhetlige vurdering.

Disse medlemmer har overveiet å formulere et unntak for kjønnslike skildringer som har kunstnerisk, vitenskapelig eller opplysningsmessig verdi. Slike skildringer bør som den alt overveiende hovedregel ikke kunne medføre straffeansvar. Hensynet til den kunstneriske frihet til å velge uttrykksform og til å skildre menneskenes forhold også på det seksuelle område, må her veie tungt, jf. drøftelsen ovenfor avsnitt 3.4 Disse medlemmer har imidlertid funnet det tilstrekkelig at det anføres i forarbeidene til lovforslaget.

Videre bemerkes at lovforslaget ikke har begrenset det straffbare område til kjønnslike skildringer hvis utbredelse er ledd i en ervervsmessig virksomhet.

I lovforslagets tredje ledd gjøres det klart at også medvirkning til utbredelse av ulovlig pornografi, herunder uaktsom medvirkning, er straffbar. Alle som har deltatt i produksjonen og distribusjonen av det ulovlige materialet vil derfor kunne straffes etter § 211. Det vil bl.a. bety at annonsører kan straffes såfremt de har eller burde ha kjennskap til det annonserte materialets ulovlige karakter. Det samme gjelder den ansvarlige utgiver av blader og aviser som inneholder annonser som reklamerer for straffbar pornografi. Det er en kjensgjerning at noe av den mest anstøtelige pornografi i dag utbredes gjennom annonsering.

Om straffutmålingen etter lovforslagets siste ledd vises til avsnitt 3.5 s. 25 flg. Ved utmåling av bot skal det foruten til den økonomiske vinning som lovbrøyteren har hatt tas særlig hensyn til den generalpreventive virkning som en høy bot må antas å ha.

4. MERKNADER FRA HØYRES MEDLEMMER I KOMITEEN

Høyres medlemmer i komiteen, Apenes, Austad og Borge, har det syn at det i og for seg ikke er noe i veien med någjeldende lov, ut fra den betraktning at den klart rammer det det er bred enighet om at en lovbestemmelse på dette område bør ramme. Disse medlemmer mener at det er håndhevelsen av loven som har vært for passiv, dels på grunn av den særskilte påtalebestemmelsen i § 211, dels på grunn av tungvinte beslagregler, og dels også pga politiets ressurssituasjon.

Disse medlemmer er imidlertid åpne for en mer hensiktsmessig utforming av någjeldende lovtekst, men vil sterkt understreke at dette arbeid bør skje på den normale og mest forsvarlige framgangsmåte i lovsaker. Behovet for grundig arbeid er desto større ved at man her har å gjøre med et særdeles komplisert og også ømfintlig område av straffeloven.

Disse medlemmer vil peke på at justisministeren i brev av 8. februar 1984 ga Straffelovrådet i oppdrag «å utrede og komme med forslag til bestemmelser som retter seg mot forskjellige typer pornografiske skildringer og bruk av slike skildringer». Det var disse medlemmers syn at det private lovforslaget fra Arbeiderpartiet burde vært oversendt Straffelovrådet for en nærmere vurdering i forbindelse med det mandat som Rådet hadde fått.

Straffelovrådets innstilling «Pornografi og straff» ble avgitt 12. mars 1985 og er et meget grundig og innsiktsfullt arbeid som vil være særdeles nyttig og avklarende for det videre arbeid med saken. Innstillingen inneholder ulike alternativer til lovformulering og bestemmelser angående håndhevelsen av loven. Den er nå sendt ut til høring, og det er Justisdepartementets hensikt å fremme lovforslag med bakgrunn i innstillingen og høringsuttalelsene. Ut fra hensynet til vanlig saksgang og det særlige behov for grundig behandling på dette område, ønsker disse medlemmer å avvente en proposisjon fra Regjeringen, og vil fremme følgende forslag:

«Saken tilbakesendes justiskomiteen for ny behandling sammen med den proposisjon som vil bli fremmet av Regjeringen.»

5. MERKNADER FRÅ KRISTELEG FOLKEPARTI OG SENTERPARTIET SINE MEDLEMER I KOMITEEN

5.1 Innleiing

Medlemene i komiteen frå Kristeleg Folkeparti og Senterpartiet, Sønstebø og S. Helland, er samd i at det på grunnlag av den store auken i spreidinga av grove pornografiske blad og filmar vi har sett dei seinare åra, i høg grad er behov for ei endring av straffelova § 211. Desse medlemmer er samd i intensjonane bak lovutkastet frå Arbeiderpartiet, men kan ikkje støtte framlegget i alle delar. Desse medlemmer har derfor funne det rett å utforme eit eige lovframlegg som er tatt inn i innstillinga punkt 5.8 med merknader under punkt 5.9.

5.2 Drøftingar i Stortinget m.v.

Også i første åra like etter siste krig synest det vera ein sterk auke i spreidinga av blad som i tekst og bilder måtte reknast som uanstendige. Dei blei spreidd i fjerne avkrokar og hos mange landhandlarar. Frå mange hald var det frykt for utviklinga og stilla krav til styresmaktene for å få til bekjemping av desse blada. Organisasjonen Kristelig Folkeopplysning retta seg hausten 1955 til kommunestyra i landet om støtte for ein opinion mot pornografien. Det førde med seg brei støtte.

Liknande henstillingar blei retta til myndighetane frå ei rekke menighetsråd, skolestyrer, gymnassamfunn og andre organisasjonar. Hausten 1952 skreiv biskopane i landet til Justisdepartementet om det same.

1. Den 26. november 1952 stilte representanten Svarstad fylgjande spørsmål til justisministeren:

«Ville det ikkje, ut frå den veksande og harde folkedom over dei pornografiske bladi, og at spørsmålet fleire gonger har vore føre i Stortinget, vere rimeleg at departementet sette ned ei nemnd som kunne granske dette spørsmål og kome med eit framlegg som kunne føre til eit positivt resultat i denne alvorlege sak?»

Daverande justisminister svara på spørsmålet og sa han rekna gjeldande straffereglar for å vera tilstrekkelege.

2. Den 3. mars 1954 blei fylgjande interpellasjon reist i Stortinget til Regjeringa av representanten Wikborg:

«Vil Regjeringen foreslå eller fremme tiltak for å beskytte barn mot dårlige tegneserier, gangsterfilm og lignende nedbrytende foreteelser?»

3. Den 26. oktober 1955 reiste representanten Wirstad fylgjande interpellasjon til Regjeringa:

«Er Regjeringen merksam på utgivelsen av en viss type ukeblad og magasiner som ved sitt innhold, f.eks. av seksuell, kriminell og sadistisk art, har en uheldig innflytelse, spesielt for barn og ungdom?»

Kan Regjeringen gjennom lovgivning eller på annen måte fremme tiltak som tar sikte på å begrense den skadelige virkning fra disse publikasjoner?»

Daverande justisminister Hauge svara at det nå ville bli tatt skritt til å vurdere ei viss skjerping av gjeldande straffereglar.

Daverande justisminister Kai Knudsen visa i sitt svar til Grunnlova § 100 og vidare at det var mogeleg å gje straffereglar med sikte på å ramme dei verste utvekstar. Han sa vidare at det måtte vurderast nøye, men trudde det ville bli vanskeleg å gi straffereglar som kunne ha praktisk verdi.

Regjeringa ba Straffelovrådet den 28. oktober 1955 å greie ut denne saka. Straffelovrådet si utgreiing låg føre den 24. juni 1957 og da med framlegg til ny lovtekst i straffelova § 211.

Dette lovframlegg blei ikkje tatt opp av Regjeringa og har seinare heller ikkje kome til Stortinget.

Seinare har spørsmål i samband med dette fleire gonger vore oppe i Stortinget.

Den 14. oktober 1959 stilte representanten Hans Ommedal spørsmål til kyrkje- og undervisningsministeren om verknaden av omhandla utuktig og uanstendig litteratur.

Den 3. februar 1960 stilte representanten Trond Wirstad spørsmål til justisministeren om pornografiparagrafen.

Interpellasjon blei så reist av representanten Lars Korvald den 23. november 1966 med fylgjande ordlyd:

«Bølgen av pornografiske skrifter viser en sterk tendens til stigning, dels ved produksjon her i landet, dels ved økende import fra andre land.

Hva kan gjøres gjennom vårt rettsvesen eller på annen måte for å demme opp for denne bølgen?»

Det var statsråd Elisabeth Schweigaard Selmer som svara på interpellasjonen og den var først lagt fram for Riksadvokaten og hans svar blei referert. Statsråden konkludera med at det foreløpig var rimeleg å vente på standpunkt frå lovgjevande myndigheter i Danmark og Sverige som bære ramma av «pornobølga» og kraftigare enn Norge.

Ny interpellasjon blei tatt opp av representanten Kjell Magne Bondevik den 25. oktober 1974 med denne ordlyd:

«I film, bøker og blader, særlig i såkalt «Kiosk-litteratur», er det ofte grove skildringer når det gjelder vold og porno som synes å være motivert ut fra profittinteresser.

Overveier Regjeringen tiltak for å stanse eller motvirke disse spekulative krefter?»

Der kom fram samstemmig kritikk frå alle som hadde ordet i denne debatten, men justisminister Inger Louise Valle nemnde bare eit par verkemiddel for å få til avgrensning i omsetnaden. Interpellanten Bondevik sette fram forslag som mellom anna gjekk ut på å legge fram Straffelovrådet sitt framlegg frå 24. juni 1957 for Stortinget.

Etter det kom heller ikkje noko framlegg til endring i straffelova og 16. januar 1980 reiste representanten Erland Asdahl interpellasjon til justisministeren med denne ordlyd:

«Det framgår av flere politirapporter at pornografi har gitt impulser til kriminelle handlinger. Sammenhengen mellom sex, narkotika og grovere forbrytelser blir stadig dokumentert. Til tross for dette markedsføres blader som med basis i profittinteresser spekulerer i sex og vold.

Vil departementet ta initiativ til at politiet settes i stand til effektivt å håndheve loven, slik at denne uheldige utvikling stoppes og kriminalitet forebygges?»

Statsråd Andreas Cappelen nemnde i sitt svar at det neppe let seg gjera å fylgje lova heilt opp med dei ressursar politiet har og han visa til uttale frå Riksadvokaten som har uttrykt tvil om det reint kriminalpolitisk er ynskjeleg å skjerpe eller auke omfanget av handhevinga.

Det blei omfattande debatt med sterk støtte til interpellanten. Det reiste seg nokre røster som var tvilande til sammenhengen mellom sexblad og kriminalitet.

Den 12. juni 1980 fremma representantene Ambjørgh Sælthun og Kjell Magne Bondevik eit framlegg til endring av straffelova § 211 som lydde slik:

«Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder straffes den som utgir eller omsetter skrifter eller bilder som fortrinnsvis er beregnet på barn eller ungdom, og inneholder voldsskildringer som er grovt anstøtelige, når formålet hovedsakelig antas å være økonomisk utnyttelse av interesse for vold eller kriminalitet.

Påtale finner bare sted når det kreves av almene hensyn.»

Justisdepartementet uttala i denne samanheng at framlegget var interessant, men at saka var så komplisert at den måtte utgreiast. Justiskomiteen gjorde framlegg i Innst. O. nr. 28 for 1980-81 at saka blei oversend Regjeringa og ba i merknadene om at saka blei handsama raskt.

5.3 Behovet for skjerping av § 211

Framstillinga framanfor viser at spørsmål om skjerping av straffelova § 211 har vore reist ei rekke gonger. Trass i sterke oppmødingar frå mange hald har det ikkje blitt noko lovendring. Dette er hovedgrunnen til at desse medlemene nå tek sikte på å få til ei endring i denne lovregelen med grunnlag i det framlegg som er til handsaming.

I Straffelovrådet si utgreiing av 24. juni 1957 er referert frå Wikborg sin interpellasjon, og desse medlemmer har merka seg at Wikborg viser til brot på menneskerettane og diskriminering og verkanden når det gjeld tendens til auke i brotsverk. Han uttaler m.a. fylgjande (s. 22 nederst og 23 øverst):

«... Mange av disse seriene - og det er alvorlig - bryter med respekten for menneskeverdet. De nedvurderer ofte kvinnen. Under tiden nedvurderer de også andre raser. Seriene er fylt av alle mulige redsler i form av brutalitet, tortur, mord og mange slags forbrytelser. Enkelte serier framstiller til og med krøplinger, vanskapede og fargede folk som særlig forbryterske. Tortur og sadisme preger ofte disse seriene. En serie har detaljert anvisning på hvordan en mann henges - med nærbilder for at man ikke skal gå glipp av noen interessant detalj. En tegneserie, som jeg har sett, viser hvordan man skal sette en bil i brann ved å koble om elektriske ledninger.»

Etter desse medlemmer si oppfatning er dette for bagatellar å rekne, samanlikna med det som nå blir lagt fram i bilde og blad, og i tillegg kjem videogram av grovaste slaget.

Desse medlemmer har merka seg den grundige vurdering som Straffelovrådet har gjort og behovet som dei ser for å få nye lovreglar.

I grunnlegginga blir også her vist til dei mange uttrykk for forakten for menneskeverdet, rasediskriminering og utnyttning av kvinna som kjønnsobjekt som ein finn i pornografien. Elles er også dette med spekulasjonar i å tene pengar sterkt framheva.

Desse medlemmer har merka seg at det i samband med framlegget til lovendring er peika på at grensene er flytta og at det førekjem stadig verre døme på utnytting av menneske og med tilsvarende uttrykk for menneskeforakt. Dette har også desse medlemmer konstatert og likeså at dette nå ikkje bare omfattar bøker og blad.

Men det som får enda større skadeverknader, er den aukande grad av grove innslag i videofilmar. Desse medlemmer ser det som skræmmande at profittinteressene skal få lov til å nytte seg av grovt anstøteleg pornografi, og da også i samband med vald, som i stadig større grad blir underhaldning for barn og ungdom.

Desse medlemmer er merksam på at den såkalte pornografiparagrafen er gamal, og det er tid for endring. Det har det vore lenge, men av det som er nemnt før, har det vist seg liten vilje til endring. Nå har kvinnene vakna, og mange fleire, som debatten i avisene i den seinare tid har vist. Dette har også ført til mange skriv og resolusjonar til justiskomiteen. Etter desse medlemmer si oppfatning må det nå bli endring i lovreglane, slik at det kan bli mogeleg å halde borte det verste av det som blir bode fram i blad, tidskrift og videofilmar. Desse medlemmer viser til at det private lovframlegget tek inn i lovteksten barne-, valds-, dyre- og sadistisk pornografi. Etter desse medlemmer si oppfatning er dette mellom dei utslag som har vore grunnlaget for handheving av någjeldande lov, men det kan vera nyttig å få nemnt det klart i lovteksten.

Etter desse medlemmer si meining må lova utformast slik at det også let seg gjera å få bort den sterke kvinnediskriminering som pregar store delar av skildringane. Kvinna blir framstelt som bare ein bruksgjenstand for mannen, noko desse medlemmer meiner det må takast klar avstand frå. Vidare blir etter desse medlemmer si meining dette forsterka ved at det ofte er kombinert med vald og stundom også rasediskriminering.

Etter desse medlemmer si oppfatning er dette til stor skade for barn og ungdom, først ved at dei kan bli påverka til å foreta liknande handlingar som dei har sett framstilt. Dernest er det også med å skapa haldningar som vil bli til stor skade for heile samfunnet og komande generasjonar.

5.4 Krenking av moral og sedelegheit

Av førearbeida til straffelova av 1902 går fram at § 211 sitt føremål var å verne om samfunnet sin seksualmoral. Normale menneske sin «sedelighetsfølelse» blei etter den rådande oppfatning rekna som krenkt ved at

«intime anliggender stilles frem til offentlig skue for skuets egen skyld», jf. kommisjonsinnstillinga s. 193.

Dei moralske vurderingar og terskelen for det som er anstøteleg i samfunnet til framvising og distribusjon, har visa seg å endre betydeleg karakter i dette hundreåret. Det same er tilfelle med grovleiksgraden av dei utuktige framstillingar som blir spreidd på marknaden.

I samband med den moralske og etiske grunngjevinga for straffeansvar for det utuktige går det inn to hovedspørsmål. For det første er det ynskje om at straffa skal hjelpe til å oppretthalde samfunnet sin seksualmoral. For det andre at straffa skal motverke at folk sin sedelegheits- og bluferdighetskjenle blir krenka av dei utuktige framstillingar.

I samband med det første spørsmålet er det også aktuelt å vurdere skadeverknad på einskildpersonar, særleg barn og unge.

Etter desse medlemmer si oppfatning er det ingen grunn til å tvile på at breie krinsar i det norske folk også i dag reknar blottlegging av seksuelle tilhøve ved kjønnslege skildringar i skrift og bilder som forkasteleg og umoralsk. Desse medlemmer meiner at den pågangen det har vore i seinare tid for å få bort mest mogeleg av dette, viser at det er ein brei folkeopinion som nå ynskjer at noko blir gjort, og at distributørane har gått for langt i spreinga av pornografiske framstillingar.

Desse medlemmer har også merka seg at sakkunnskapen nesten samstemming går inn for at det må vera samfunnet sin rett ved hjelp av straffereglar å oppretthalde moralske prinsipp som det store fleirtal i folket støttar.

Etter desse medlemmer si oppfatning er det ikkje så enkelt at moralske prinsipp kan haldast oppe bare med straffereglar, men det er eitt av fleire middel. Her må ein også vera klar over at moralsk utgliding kan føre med seg skadeverknader, og da særleg for barn og ungdom. Desse medlemmer er merksam på at det ikkje kan koma på tale med straff for alle handlingar som rammar andre på ein ubehageleg måte.

Etter desse medlemmer si oppfatning må samfunnspolitiske og normative prinsipp opne for moralske og etiske vurderingar. Og vidare at skade ikkje kan avgrensaast til fysiske krenkingar av liv, fridom og eigedom. Her kjem også inn skade på andre sitt kjensleliv. At skaden som kan påførast kjenslelivet bør bli påtala gjennom straffereglar, er forlengst godkjent i norsk straffelovgjeving. Desse medlemmer konstaterar at dei kjensler som krenkast av kjønnslege fram-

stillingar, og den reaksjon som melder seg hos dei som tek fråstand frå skildringane som regel har sitt utspring i grunnleggjande etiske haldningar og moraloppfatningar.

Desse medlemmer vil uttale at det er ei kjenslgjerning at desse kjensler er tilstades i store delar av folket og er djupt forankra i vår religion og sosialetikk. Etter desse medlemmer si meining bør dei som dette gjeld - sjølv om ikkje alle er samde - ha krav på vern der det ikkje ligg føre tungtvegande innvendingar. Desse medlemmer vil også uttale at straff for utuktige framstillingar bør sidestillast med andre handlingar som er straffbare vesentleg fordi dei strir mot rådande moraloppfatningar. Det er nok å vise til brotsverk som incest og bigami.

Eit anna spørsmål er kor langt ein bør gå i kriminalisering, for å verna om rådande moraletiske haldningar. Desse medlemmar er innforstått med at det ikkje er mogeleg å trekke heilt klare grenser, og såleis må det stå opp til retten å trekke dei nærare grenser. Likevel vil desse medlemmer få uttale som sin oppfatning at rettspraksis har visa at begrepet utuktig som står i lova i dag, eigentleg bare har ført til straffereaksjon for det som nå blir foreslått inntatt i lova: grovare kjønnslege skildringar med bruk av barn, dyr, vald og sadisme.

Desse medlemmer er av den oppfatning at begrepet utuktig også omfattar langt meir av anstøtelege kjønnslege framstillingar. Her må den vekt ein legg på dei etisk/moralske synspunkt avvegast noko i høve til folk sin rett til å velje.

Desse medlemmene vil få streke under at det som først og fremst må rammast er spreing og offentleggjering.

Med bakgrunn i det som her er sagt, meiner desse medlemmer at det fortsatt er nødvendig å ha med uttrykket utuktig, slik det står i lovparagrafen punkta a, b og c i dag. Desse medlemmer meiner at det kan skape vanskar i lovtolkinga om det blir ført inn ei anna nemning i den sentrale del av lovteksten. Etter desse medlemmer si oppfatning kan det føra til meir usikker lovtolking. Desse medlemmer vil også få nemne at uttrykket utuktig står heilt sentralt og er nytta i dei aller fleste paragrafane i sedeleg-hetskapitlet i straffelova.

5.5 Krenking av menneskeverd og kjønnsdiskriminering

Det er vel kjent at det er krinsar i folket som reknar pornografiske framstillingar som ei offentleg tilsmussing av viktige livsverdiar, som vedrører menneska sitt kjærleiks-

liv. Desse medlemmer ser det som riktig også å gje straffereglar som tek sikte på å sikre slike livsverdiar i samfunnet. Desse medlemmer har mange høringsfråsegner og skriv frå eit breitt spekter av kvinneorganisasjonar og einskildpersonar som framstiller pornografiindustrien som «kvinnediskriminerande», «kvinneforakt», «spekulasjon i vold og menneskefordreelse» m.v.

Etter desse medlemmer si oppfatning er det den nedverdige og audmjukande måten som pornografien framstiller menneske på og da særleg kvinner, som det blir reagert sterkt på hos mange, ut frå verdihaldningar og deira syn på menneskeverdet.

Desse medlemmer sitt ynskje er at denne lovparagrafen skal femne vidare enn det som er tilfelle i dag og har derfor gjort framlegg om tillegg, der det går fram at lova også skal omfatte kjønnslege skildringar som er eigna til å verke nedverdige, støtande og krenkande. Med det meiner desse medlemmer å koma til livs dei sterkt kjønnsdiskriminerande framstillingar i tekst og bilder og som i mange tilfelle framstiller kvinna som ein bruksgjenstand for menn. Dette er i høgaste grad menneskeleg nedverdige og desse medlemmer meiner at ei slik nedvurdering av kvinna ikkje må tolast.

Desse medlemmer meiner også det er grunn til å få stoppa denne spreing av bilder og skildringar avdi det synest vera bare profittinteresser som ligg bak utan tanke på den skadeverknad dette har. Ut frå einsidige profittmotiv har norske pornoforhandlarar gjennom mange år bygd opp store kjeder for pornografiomsetnad i inn- og utland, gjennom ei lyssky verksemd i strid med norsk lov. Ein del av denne verksemda har blitt ramma av lova og dei ansvarlege domfelte. Likevel har det til nå vore svært vanskeleg å få bukt med denne verksemda fullt ut, og desse medlemmer ser det som avgjerande at ein gjennom den lovrevisjon som nå skal gjerast, får sett ein effektiv stoppar for dette uvesenet. Men desse medlemmer meiner at det ikkje kan motverkast bare med straffereglar. Det er ei kjenslgjerning at store delar av dette materialet blir importert frå utlandet, og desse medlemmer meiner derfor at det er nødvendig med strenge importrestriksjonar. Det må regulerast på ein slik måte at politi og tollvesen kan føra ein effektiv kontroll.

5.6 Haldningsskapande verknad

Enkelte høringsutsegner til komiteen har nemnt at pornografien motarbeider det opp-
edningsarbeid som skole og foreldre utfører.

Desse medlemmer deler denne oppfatninga. Desse medlemmer forstår godt at foreldra ønskjer å påverka og prege karakterutviklinga til barnet. Dei har derfor eit rimeleg krav på at samfunnet motverkar utbreiing av pornografiske framstillingar som er eigna til å gi barn og unge eit urealistisk og forvrengt inntrykk av tilhøvet mellom kjønna. Det er all grunn til å rekna med at pornografien kan påføra dei unge slike skadeverknader.

5.7 Innstillinga frå Straffelovrådet om pornografi og straff

Denne innstillinga, som er dagsett 12. mars 1985 blei overlevert Justisdepartementet dagen etter. Medlemene Helland og Sønstebø vil gje uttrykk for at det er eit grundig og innsiktsfullt arbeid Straffelovrådet har gjort i si innstilling «Pornografi og straff». Desse medlemene har funne denne utgreiinga nyttig og avklarande for det vidare arbeidet med saka, både når det gjeld dei ulike alternativ til lovformulering og det som er tatt med om handheving m.v.

Desse medlemmer vil nemne at det har vore noko ulikt syn på någjeldande straffelov § 211. Einskilde har vore av den meining at någjeldande lov har vore god nok. Desse medlemmer er klar over at handhevinga av denne lovregelen har vore altfor passiv. I arbeidet med det private lovforslaget har målsettinga vore å få til ei lovformulering som totalt sett ikkje ville verke liberaliserande i høvet til någjeldande § 211 og som samstundes kunne gje klårare heimel for straffetiltak mot dei grovare former for pornografi. Desse medlemmer har sett det som viktig og verdfullt å få med i vurderingsgrunnlaget utgreiinga frå Straffelovrådet, og har likeså sett det verdfullt å få departementet si utsegn om utgreiinga.

Desse medlemmer er av den meining at dei prinsipp som fleirtalet i Straffelovrådet legg til grunn ikkje heilt samsvarar med den rettsoppfatning som i dag rår i samfunnet når det gjeld pornografi. Dette kan ikkje - desse medlemmer vera med på, og vil peika på at det må vera grunn til å rekna med at mykje av den pornografien som i dag blir omsett, framleis ville ha blitt tillaten, og bare underkasta eit utstillingsforbod, slik som fleirtalet i Straffelovrådet gjer framlegg om. Desse medlemmer kan ikkje gå inn for eit framlegg med slike konsekvensar og med den grunngjeving framlegget har fått.

Desse medlemmer meiner det framleis bør ligge ei allmenn-moralsk grunngjeving om krenking av anstendighetskjensle til grunn for lova. Ei vurdering av skadeverknader

der eller fare for dette bør koma i tillegg, og ikkje vera den einaste grunngjevinga for straffebod.

Fleirtalet i Straffelovrådet forklarar uttrykket «pornografisk» som kjønnslege skildringar der det blir gjort bruk av barn, lik, dyr, vald og tvang og liknande grove kjønnskildringar. Med liknande grove kjønnskildringar er sikta til skildringar som på grunn av sin grovleik eller sterke avvikande tendens kan likestillast med dei som er lista opp. Som døme er nemnde «kadaver- og ekskrementsex».

Desse medlemmer oppfattar denne framstillinga slik at fleirtalet i Straffelovrådet meiner bare dei aller grovaste kjønnslege framstillingar skal vera straffbare, anten åleine eller i samband med valdsinnslag. - Desse medlemmer kan ikkje forstå dette på annan måte enn at det etter fleirtalet sitt framlegg bare blir det aller grovaste som blir straffbart og som det skal reagerast mot.

Vidare har desse medlemmer merka seg at fleirtalet har fokusert sterkt på den skadeverknad som pornografien har som fylgje. Der er peika på risikoen for at dei menneske - særleg barn og unge - som kjem i kontakt med slikt materiale, kan få heile si innstilling til seksuallivet forkvakla og dermed lide varig skade av pornografiens verknader.

Desse medlemmer seier seg samd i det som fleirtalet i Straffelovrådet har gjeve uttrykk for må leggast avgjerande vekt på ved vurdering av skadeverknaden. Desse medlemmer meiner at slike grove framstillingar er å rekne som skadelege, og da særleg for barn og ungdom, og at dei såleis må vera totalt forbode. Desse medlemmer er av den oppfatning at straffereglane må gå vidare enn det som fleirtalet i Straffelovrådet vil ha belagt med straff. Desse medlemmer meiner at også framstilling og vising av det som i Straffelovrådet si framstilling er betikna som skildringar av «alminnelig seksuell aktivitet» må vera underlagt straff, og at det også er straffbart etter straffelova § 211 slik den lyder i dag.

Desse medlemmer meiner at formen for seksuell aktivitet som ofte blir nemnd som «myk pornografi» omfattar mange skildringar som etter desse medlemmer si meining ikkje høyrer heime under omgrepet alminnelig seksuell aktivitet. I utgreiinga er det også sagt at mesteparten av pornografien som blir seld i dag - om ein ser bort frå «pin-up»-bilder - inneheld skildringar av det som av rådet blir kalla «alminnelig seksuell aktivitet».

Desse medlemmer har også merka seg at Straffelovrådet uttrykkeleg seier at ein del

av slike skildringar i dag utvilsamt ville bli ramma av straffelova § 211. Her er det sjølv-sagt viktig korleis materialet trer fram i ei heilskapsvurdering for domstolane. Desse medlemmer kan ikkje godta ein lovregel som ville føra til at mesteparten av den såkalla «mykpornoen», herunder da også mykje av det som framstiller kvinna som bare ein bruksgjenstand for menn ville bli legalisert. Desse medlemmer vil peika på at det her også er visa til avgjerder i Høgsterett frå 1978 og frå 1984 som gjeld handlingar/framstillingar som er straffbare etter någjeldande § 211.

Desse medlemmer må seia seg samd med mindretalet i Straffelovrådet, som finn det betenkeleg ikkje minst ut frå skadeverknadssynspunkt å fastlegge som hovedregel at det ikkje bør vera straffbart å spreie pornografi som skildrar «alminnelig seksuell aktivitet».

Desse medlemmer finn også grunn for å nemne det mindretalet peikar på av døme på alminneleg seksuell aktivitet, særleg frå bildeblad og fotoseriar som kan brukast til å lokke barn til seksuelle handlingar med vaksne. Der er vidare nemnt at det særleg gjeld menn som søker omgang med mindreårige gutar - deira vaknande kjønnsdrift kan lett la seg tenne på denne måten.

Desse medlemmer ser også faren med spreinga av slike framstillingar, som derved lett kan koma mindre barn i hende. Det vil også kunne vera til skade for mindre barn som sjølv sagt ikkje har nådd mogningsgrad for framstillingar som elles kan vera naturlege for vaksne.

Desse medlemmer seier seg også samd med mindretalet i at straff ikkje er spesielt eigna til å fremme moral, men meiner likevel at fleirtalet sitt standpunkt med omsyn til «mykporno» vil føre med seg ei liberalisering som vil vera uakseptabel for store grupper av folket. Dette gjeld enten det er bygt på etiske, estetiske eller religiøse haldningar.

Desse medlemmer har merka seg at mindretalet si utsegn om at sjølv om nemninga «utuktig» i gjeldande lovbod kan verke gamalmodig, synest ikkje dette å vera tilstrekkeleg grunn for å byte det ut med «pornografisk». Her er å nemne at det er bruka i alle dei andre straffebed i sedeleghetskapitlet i straffelova, og dertil har rettspraksis i seinare år gjeve utuktsbegrepet i relasjon til § 211 eit innhald som desse medlemmer meiner bør stå ved lag. Desse medlemmer meiner vidare at den nye nemninga vil føre til at domstolane truleg måtte gå ein ny rundel for ei grensedragnings.

Desse medlemmer er av den oppfatning

at mindretalet sitt framlegg om å halde på nemninga utuktig har domspraksis å rette seg etter. Desse medlemmer meiner vidare at det er aktuelt med nærare vurdering og strengare reaksjon overfor den grovare pornografi som blir uttrykt i lova. Dette må og koma klårt til uttrykk i lovteksten.

5.8 Lovframlegg

Desse medlemmer meiner at det er gode grunnar for å endre straffelova § 211 slik at det kan bli mogeleg å få bort den skadelege pornografien som er i omsetnad. Desse medlemmer viser til det som tidlegare er sagt i innstillinga om utviklinga i dette hundreåret og til det som er tatt inn frå rettspraksis, utgreiingar og undersøkingar som er gjennomført. I den samla vurdering har desse medlemmer også tått med Straffelovrådet si vurdering. Med bakgrunn i dette vil desse medlemmer gjera framlegg om endring av straffelova § 211 til å lyde:

«Med bøter eller fengsel inntil 2 år eller med begge deler straffes

- a) den som istandbringer offentlig forestilling eller utstilling av utuktig innhold,
- b) den som utgir, frembyr til salg eller leie eller på annen måte søker å utbre skrifter, bilder, film/videogram eller lignende,
- c) den som overlater utuktige skrifter, bilder, film/videogram og lignende til personer under 18 år.

Med utuktige skildringer menes i denne paragraf kjønnslige skildringer som virker støtende eller krenkende.

Ved straffeutmålingen legges det i skjerpende retning vekt på om det gjøres bruk av barn, dyr, vold eller tvang. Likeledes skal det legges vekt på om innholdet tilkjennegir forakt for eller et nedverdiggende syn på det ene kjønn.

Medvirkning straffes på samme måte.

Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller med begge deler straffes den som av uakt-somhet foretar noen sådan handling som nevnt i denne paragraf.

På samme måte straffes den innehaver eller overordnede som forsettlig eller uakt-somt unnlater å hindre at det i en virksomhet blir foretatt handling som nevnt i denne paragraf.»

5.9 Spesielle merknader til lovframlegget

Som lovteksten viser gjer desse medlemmer framlegg om at strafferamma skal vera bøter eller fengsel inntil 2 år eller begge deler. I spørsmålet om bot, viser desse med-

lemer elles til Innst. O. nr. 24 for 1984-85. Elles held desse medlemer i hovudsak fast ved same innhaldet i første leden a, b og c som lova i dag har.

Desse medlemer meiner at det er kvinna som i dei aller fleste tilfelle er offeret i pornoindustrien og kvinna blir her utnytta på ein uverdig og nedverdiggande måte. - Desse medlemer er av den oppfatning at straffereaksjon etter tredje leden i paragrafen må vera strengare, for det må vera rimeleg at framstilling og omsetnad av den grovaste og mest nedverdiggande og mest støytande pornografien må straffast strengare.

Desse medlemer gjer også framlegg om at påtaloregelen som nå fastset at det bare er når allmene omsyn krev det at det skal reisast påtale, blir oppheva. Etter - desse medlemer si oppfatning synest nett-opp gjeldande påtaloregel vera den største svakhet ved lova i dag. Det har frå mange hald vore hevda at denne regelen er skuld i at handhevinga i praksis har vore så vidt svak. Så vidt desse medlemer forstår kan påtalemakta legge bort ei sak med merknad om at allmenne omsyn ikkje krev påtale utan å gje noko nærare grunngjeving for det. Desse medlemer forstår at det i ein situasjon med stort arbeidspress er lett å ta til ei slik avgjerd i desse sakene.

Desse medlemer har merka seg at Straffelovrådet også har gått inn for å oppheve denne påtaloregelen. Desse medlemer er klar over at slik endring i påtalekompetansen vil føre med seg langt fleire saker - iallfall i den første tida etter lovendringa. I denne samanheng ser desse medlemer det som positivt at det i Oslo er sett på 5 nye etterforskarar spesielt for desse sakene, men desse medlemer meiner at det blir behov for ytterlegare styrking om verk-naden av lovendringa skal bli slik desse medlemer meiner må vera føresetnaden.

Desse medlemer meiner at det ved utmåling av bot etter denne paragrafen i tillegg til det reint straffemessige må takast omsyn til om den som er sikta har hatt økonomisk vinning. Desse medlemer er av den oppfatning at den bota som blir ilagt må vera av slik storleik at det kan bli ein verkeleg straffereaksjon for den botlagte.

Desse medlemer vil vise til at Straffelovrådet har peika på at botlegginga i desse sakene har vore for låg, sjå elles Straffelovrådet si utgreiing «4.5. Bøtenivået».

5.10 Særmerknad frå komiteen sin medlem Sønstebø

Komiteen sin medlem Sønstebø vil for sin del uttale at han subsidiært vil røyste for det framlegg som er utforma av Arbeiderpartiet og Kristeleg Folkeparti.

6. FRAMLEGG FRÅ MINDRETAL

Framlegg nr. 1.

Framlegg frå komiteen sine medlemer Apenes, Austad og Borge:

«Saken tilbakesendes justiskomiteen for ny behandling sammen med den proposisjon som vil bli fremmet av Regjeringen.»

Framlegg nr. 2.

Framlegg frå komiteen sine medlemer S. Helland og Sønstebø:

Straffelova § 211 skal lyde:

«Med bøter eller med fengsel inntil 2 år eller med begge deler straffes

- a. den som istandbringer offentlig forestilling eller utstilling av utuktig innhold,
- b. den som utgir, frembyr til salg eller leie eller på annen måte søker å utbre utuktige skrifter, bilder, film/videogram eller lignende,
- c. den som overlater utuktige skrifter, bilder, film/videogram og lignende til personer under 18 år.

Med utuktige skildringer menes i denne paragraf kjønnslige skildringer som virker støtende eller krenkende.

Ved straffeutmålingen legges det i skjerpende retning vekt på om det gjøres bruk av barn, dyr, vold eller tvang. Likeledes skal det legges vekt på om innholdet tilkjennegir forakt for eller et nedverdiggende syn på det ene kjønn.

Medvirkning straffes på samme måte.

Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller med begge deler straffes den som av uakt-somhet foretar noen sådan handling som nevnt i denne paragraf.

På samme måte straffes den innehaver eller overordnede som forsettlig eller uakt-somt unnlater å hindre at det i en virksomhet blir foretatt handling som nevnt i denne paragraf.»

Komiteen viser til at det ikkje er fleirtal for nokon av dei framlegga som er sette fram. I samsvar med vanleg praksis innstiller komiteen det framlegg som er sett fram av den største fraksjonen i komiteen.

Komiteen viser til dette og rår Odels-
tinget til å gjere slikt

vedtak til lov

om endring i straffelova
(§ 211 om pornografi).

I.

I straffelova 22. mai 1902 gjer ein følgjande
endring:

§ 211 skal lyde:

Med *bøter* eller med fengsel inntil 2 år eller
med begge deler straffes:

- a) den som holder offentlig foredrag eller
istandbringer offentlig forestilling eller
utstilling av utuktig eller pornografisk
innhold,
- b) den som utgir, frambyr til salg eller leie
eller på annen måte søker å utbre utukti-
ge eller pornografiske skrifter, bilder,
film, videogram eller liknende,
- c) den som overlater utuktige eller porno-
grafiske skrifter, bilder, film, videogram
og liknende til personer under 18 år.

*Med utuktige eller pornografiske skild-
ringer menes i denne paragraf kjønnslige
skildringer som virker støtende eller på an-
nen måte er egnet til å virke menneskelig
nedverdiggende eller forrående, herunder
kjønnslige skildringer med bruk av barn,
dyr, vold, tvang og sadisme.*

Medvirkning straffes på samme måte.

Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder el-
ler begge deler straffes den som av uaktsom-
het foretar noen sådan handling som er
nevnt i denne paragraf.

På samme måte straffes den innehaver el-
ler overordnede som forsettlig eller av uakt-
somhet unnlater å hindre at det i en virk-
somhet blir foretatt handling som nevnt i
denne paragraf.

*Ved straffeutmålingen legges det i skjer-
pende retning vekt på om de utuktige eller
pornografiske skildringer omfatter bruk av
barn, dyr, vold, tvang og sadisme.*

II.

Lovendringa trer i kraft straks.

Oslo, i justiskomiteen, den 29. mars 1985.

Helen Bøsterud,
leder.

Jørgen Sønstebø,
ordfører.

Georg Apenes,
sekretær.